

סימן קה

דין איסור שנפל לתוך היתר

סיכומים מאת הרב אייל גיאת שליט"א

סעיף א

כבוש כמבושל

מקור הדין: חולין צז, ב: "כבוש הרי הוא כמבושל".

גמרא [שם] – כל הדינים הנוהגים באיסור שהתערב בהיתר ע"י בישול, נוהגים באיסור שהיה כבוש עם היתר. למעט, תערובת בשר בחלב, שרק "דרך בישול" אסרה תורה¹.

שיעור משך הכבישה

בשיעור זמן הכבישה – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף]:

- **רא"ש בשם ריצב"א** – איסור ששהה בהיתר כ"ד שעות [-"מעת לעת"] דינו כמבושל. ראייה לדבר: חולין [קח, א] – "בשר בחלב חידוש הוא", שהרי אם השרה בשר עם חלב יום שלם [-"כולי יומא"] אינם נאסרים, ואם מבשלים יחד נאסרים. הרי, שדווקא בבשר בחלב שהשרה אותם יחד יום שלם אינם נאסרים. אבל, שאר איסורים שהשרה אותם יום שלם בהיתר – כל התערובת נאסרת.
- **מרדכי בשם ר"ת** – איסור ששהה ג' ימים בהיתר דינו כמבושל. ראייה לדבר: ע"ז [נג, א] – קנקנים של גויים [הבלועים מין נסך ורוצה להשתמש בהם להיתר] ממלאים שלושה ימים מים ומערך מעת לעת ובכך הוא מכשירם. הרי, שבשלושה ימים פולט טעמו, וכפולטו כך בולעו בג' ימים.

אופן הכבישה

אופן הכבישה – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף]:

- **רש"י**² – "כבוש" בחומץ. **מרדכי** – מרש"י משמע שדווקא כבישה בחומץ דינה כבישול, אבל בלא חומץ אין דינה כבישול. ותמה, במשנה שביעית³ מבואר, שאם כבש ורד ישן [החייב בביעור] בשמן חדש – חייב לבער את השמן, היות והשמן קיבל טעם מהורד. הרי, שאפילו כבישה בשמן דינה כבישול.
- הגהות מימוניות בשם הרא"ש** – דווקא כבוש בחומץ או בציר [-מוהל היוצא מבשר או דגים בשעת מליחתו, שכח המלח נותן בו חריפות] דינו כמבושל.
- בית יוסף** – תמה, היאך כתב בהגהות מימוניות כן בדעת הרא"ש, הלוא הרא"ש הביא ראייה שכבוש הרי הוא

¹ כמבואר בשו"ע סימן פז סעי' א, שהיות וגם איסור אכילה ואיסור הנאה בתערובת בשר בחלב נלמדים מהאמור "לא תבשל", למדו חז"ל שרק "דרך בישול" אסרה תורה.

² "בכל מקום פירש רש"י כבוש בחומץ" [לשון המרדכי הובא בבית יוסף]. ראה לדוגמא: רש"י פסחים עו, א ד"ה "כבוש".

³ שביעית פ"ז מ"ב.

כמבושל בשהיית יום, משריית בשר בחלב⁴. הרי, שגם בשאר משקים כבוש דינו כמבושל.

ש"ך [ס"ק ב] – כוונת הגהות מימוניות לרא"ש אחר [-הרא"ש מפליז"א או הרא"ש מלוני"ל, שדרך הגהות מימוניות ומרדכי להביאם].

רשב"א – דווקא הכבוש בדברים חריפים דינו כמבושל. ראייה לדבר: פסחים [עו,א] – "צונן לתוך צונן דברי הכל מותר", ובגמרא שם לא אמרו שיעור כמה ישהה זה בתוך זה, משמע, שאפילו שהה זמן רב – אינו נאסר. הרי, שכל שנכבש בדבר שאין בו חריפות ["קיוהה"] לעולם אין דינו כמבושל.

• **רא"ש** – יש להבחין:

כבוש בציר – יש להבחין:

שהה שיעור שיניחנו על האור ויתחיל לרתוח – דינו כמבושל, ונאסר כל מה שבתוך הציר.

שהה פחות משיעור שיניחנו על האור ויתחיל לרתוח – דינו כמליח, שאינו אוסר אלא כדי קליפה.

שהה בחומץ – נחלקו האחרונים בדעת הרא"ש:

○ **בית יוסף** – מדברי רא"ש אלו נלמד שכך הדין בכבוש בחומץ.

○ **ש"ך** [ס"ק ב] – דין חומץ אינו כדין ציר, דווקא בציר שיש בו כח מחמת המלח שבו, די בשיעור שיתננו על גבי האור ויתחיל לרתוח, משא"כ בחומץ, וכן כתב הרא"ש בפירוש.

כבוש בשאר דברים שאינם חריפים – אחר ששהה כ"ד שעות, דינו כמבושל.

להלכה:

• **שו"ע** – פסק כדעת הרא"ש, וכדעתו בבית יוסף:

כבוש בדברים שאינם חריפים:

שהה כ"ד שעות ["מעת לעת"⁵] – נאסרה כל התערובת.

שהה פחות מכ"ד שעות – די שידח את ההיתר.

כבוש בתוך ציר או חומץ:

שהה כדי שיתננו על האור וירתיח ויתחיל להתבשל⁶ – הרי הוא כמבושל ונאסרה כל התערובת.

שהה פחות משיעור שיתננו על האור ויתחיל לרתוח – ההיתר נאסר כדי קליפה.

ש"ך [ס"ק ג] – גם לדעת רמ"א [להלן סעי' ט] המחמיר שכל מליחה אוסרת מיד הכל⁷, ולעולם

⁴ שדווקא בבשר בחלב חידוש הוא שאינם נאסרים ע"י כבישה משך יום שלם ונאסרים ע"י בישול, אבל בשאר איסורים נאסרים ע"י כבישתם עם היתר יום שלם. ושם הכבישה לא בחומץ או ציר [בית יוסף].

⁵ **חידושי רעק"א** – "באותן מים. אבל, אם שפך תוך מעת לעת ושפך לתוכו מים אחרים – לא מיקרי כבוש [מנחת יעקב וכן כתב ש"ך בנקוה"כ סימן קלה על ט"ז ס"ק טו]. ובתשובת מעיל צדקה כתב, וכמדומה נוהגים להתיר אם נלקח החתיכה תוך מעת לעת זמן מועט אפילו אם החזיר לאותן המים עצמן, כל שלא נשרו מעת לעת בפעם אחת בלי הפסק".

⁶ קשה, ששיעור זמן זה תלוי בגודל האש, שלפי גודלה יתמעט הזמן הנצרך לבישול [בדי השולחן ס"ק יח].

⁷ ואפילו באיסור כחוש, לפי שאין אנו בקיאים להבחין בין כחוש לשמן, כמבואר להלן שם.

צריך שישים כנגד האיסור [ואם
כן, נכבש בציר אע"פ שלא שהה
כדי שיתחיל לרתוח, יש לאסור
מטעם המליחה], יש נפק"מ בדין
זה, כגון אם השרה בציר של היתר
איסור האסור מדרבנן יחד עם
היתר, שבזה מודה רמ"א שאין
המליחה אוסרת.⁸

- **ש"ך** [ס"ק ב] – דווקא בציר דעת הרא"ש שדי בשהה כדי שיתננו על האור ויתחיל לרתוח. אבל, בחומץ צריך שיששה מעת לעת. ותמה, שו"ע עצמו לעיל [סימן קד סעי' א] פסק בעכבר שנפל לשכר או חומץ, שדווקא אם שהה מעת לעת דינו ככבוש, וצ"ע.⁹

איסור שרק מקצתו כבוש

חתיכת בשר שנפלה לתוך חלב ומקצתה בתוך החלב ומקצתה מחוץ לחלב – נחלקו הדעות [הובאו בדרכי משה]:

- **איסור והיתר הארוך** – מה שבתוך החלב נאסר ["כבוש כמבושל"], ומה שמחוץ לחלב – מותר [ש"אין חלב מפעפע למעלה בצונן].
- **הגהות על האיסור והיתר בשם מהרי"ש** – כל החתיכה נאסרה [לפי ש"כבוש כמבושל ומתפשט שפיר בכולו אפילו ע"י צונן].

להלכה:

רמ"א – "וכל מקום דאמרינן כבוש כמבושל, אפילו מה שחוץ לכבישה אסור, דע"י הכבישה שלמטה מפעפע למעלה כמו בבישול. ויש מקילין במה שבחוץ".

ט"ז [ס"ק ב], **ש"ך** [ס"ק א] – רמ"א בספרו תורת חטאת הכריע כדעת המקילין.

ש"ך [שם] – היה האיסור שמן, כל החתיכה נאסרת¹⁰.
ותמה, רמ"א להלן [סעיפים ה, ט] החמיר שלא לחלק בין
כחוש לשמן, ואם כן, להלכה היה נראה לאסור תמיד גם את

⁸ כמבואר בש"ך להלן ס"ק לח.

⁹ כמה תשובות הובאו באחרונים, ביישוב סתירת השו"ע:

▪ **מגן אברהם** [או"ח סימן תמוז ס"ק כח] – יש להבחין:

חומץ חזק – שיעורו בכדי שיניחנו על האור ויתחיל לרתוח [בזה מדבר שו"ע כאן].

חומץ שאינו חזק – שיעורו בשהייה מעת לעת [בזה מדבר שו"ע לעיל סימן קד].

▪ **דגול מרבבה** [כאן אות ב] – שו"ע החמיר כאן בחומץ שדי ששהה שיעור שיתננו על גבי האור ויתחיל לרתוח מספק. ולכך, בעכבר ששהה בחומץ שיש ספק אם העכבר נטל"פ או נטל"ש, הקל שו"ע עד שיעור מעל"ע מטעם ספק ספיקא.

בדי השולחן [סימן קד ס"ק ז] – לפי"ז, לדעת שו"ע [לעיל שם] שעכברא דדברא ודאי נותן טעם לשבח בחומץ – יש להחמיר בשיעור שיתננו על גבי האש ויתחיל לרתוח. ויש להעיר, ש"ך לשיטתו [לעיל סימן קד ס"ק ד] סובר שהספק אם עכבר נטל"פ או נטל"ש בחומץ אינו נדון כספק [או מטעם שזהו ספק שבש"ס או מטעם שזהו ספק בחסרון דעת] – אינו יכול לתרץ כן ודו"ק.

¹⁰ **חידושי רעק"א** [ס"ק ד] – תמה על דברי הש"ך, "זה תמוה, דלעניין כבישה מה שלמעלה מהמים מה בכך שהווא שמן".

חלק החתיכה שמחוץ לרוטב כדין איסור שמן, וצ"ע שרמ"א העלה כאן דעת המקילין ובתורת חטאת הכריע כדעתם?¹¹ ומתוך – דווקא לעניין צלייה ומליחה אין מחלקים בין איסור כחוש לאיסור שמן. אבל, לעניין כבישה לא מחמירים.

ספק כבוש

איסור והיתר הארוך [הובא בדרכי משה] – דין כבוש כמבושל בכל האיסורים הוא מהתורה, למעט תערובת בשר בחלב, שמהתורה אין איסור בכבוש [לפי ש"דך בישול אסרה תורה"] ורק מדרבנן אסרו בכבוש. לפיכך;

ספק כבוש בשאר איסורים [ראינו שנכבש האיסור בהיתר וספק אם נכבש יום שלם]¹² – אסור [ספק דאורייתא לחומרא].
ספק כבוש בבשר בחלב – מותר [ספק דרבנן לקולא].

חוות דעת [הובא בפתי"ש ס"ק ד] – ספק כבוש בבשר בחלב, אע"פ שמותר באכילה מטעם ספק דרבנן לקולא, אסור לבשל את החלב, שכלפי הבישול יש כאן ספק דאורייתא, וראה הערה¹³.

להלכה:

- **רמ"א** – "וספק כבוש אסור מלבד בבשר עם חלב, דאזלינן לקולא דמן התורה אינו אסור רק בבישול ממש".
 - **ט"ז** [ס"ק ג] – תמה, אין לאסור את ההיתר מכח ספק¹⁴, אלא יש להעמידו על חזקתו שהוא מותר?¹⁵
- ראיה לדבר: שו"ע להלן [סימן רא סעי' סה] – "מקווה שלא הוחזק שמימיו מתמעטים, אע"פ שפעמים שמימיו מתמעטים, אינה צריכה לחזור ולטבול". הרי, שאע"פ שהאישה טמאה לפנינו, מעמידים את המקווה על חזקתו והאישה טהורה. ק"ו כאן שהיה היתר ודאי לפנינו, יש לנו להעמיד את ההיתר על חזקתו ולהתירו.
- **נקודת הכסף** [אות א] – העיקר כדעת רמ"א. ראיית הט"ז – יש לדחות: בשו"ע להלן [סימן רא סעי' סה] אנו מעמידים את המקווה על חזקתו ולכך האישה טהורה. משא"כ כאן, שההיתר נשרה עם איסור "איתרע ליה חזקת כשרות ידיה"¹⁶.

¹¹ וכן יש לתמוה על האיסור והיתר הארוך, שגם הוא סובר שאין לחלק בין איסור שמן לאיסור כחוש, ואעפ"כ העלה כאן להקל בחלק החתיכה שמחוץ לרוטב [ש"ך שם].

¹² ט"ז ס"ק ג.

¹³ בתשובת מנחת עני [הובאה בפתי"ש שם] העלה להתיר לבשל ספק כבוש בבשר בחלב, עפ"י דברי הט"ז [ובא להלן] שספק כבוש מותר אפילו בשאר איסורים, לפי שיש להיתר חזקת כשרות. וכתב שם, שגם החוות דעת שאוסר בספק כבוש, זהו דווקא בשתי חתיכות שאחת ודאי כבושה והשנייה אינה כבושה שהתערבו, שאין חזקת כשרות, עיין שם.

¹⁴ ואין זה דומה למבואר בשו"ע לעיל [סימן צח סעי' ב] איסור שנפל להיתר ונשפך ואין אנו יודעים אם היה שישים כנגד האיסור שהכל אסור, היות ושם היה ודאי איסור והשפיכה היא ספק [ט"ז שם].

¹⁵ ט"ז הניח דבריו בצ"ע ונראה שדעתו שאין לאסור בספק כבוש. וצ"ע, שהט"ז עצמו לעיל [סימן קד ס"ק ג] כתב לאסור במקום שיש ספק כבישה האוסרת וצ"ע [באר היטב ס"ק ג]. וראה שב שמעתתא [שמעתתא ג פרק ז] שכתב לתוך קושיית הט"ז, שבספק תערובות לא שייך להעמיד את ההיתר על חזקת כשרותו, "כיוון שאין האיסור בגופו אלא מחמת תערובות האיסור שבו וכי' שגם אחר שנפל האיסור אין ההיתר נאסר אלא שהאיסור שבתוכו אסור ולא שייך בזה חזקת היתר, דאיסור שבתוכו מעולם אסור היה וההיתר לא נאסר", עיין שם באורך.

¹⁶ ראה הערות הגרש"ז אויערבאך וצ"ל לשב שמעתתא [שמעתתא ג פרק ז הערה כח] שכתב להעיר על דברי הש"ך בנקוה"כ, וז"ל: "צ"ע, הלוא לעניין זה [א"ה, נפילת האיסור לתוך ההיתר] סגי בהדחה, ועיקר הספק הוא רק אם נבלע

- **כרתי ופלתי** [הובא בפת"ש ס"ק ג] – העיקר כדעת ט"ז, שאם יש ספק אם נכבש מעת לעת – ההיתר אינו נאסר, שמעמידים את ההיתר בחזקת כשרות. אולם, אם היתה חתיכה אחת שודאי נכבשה וחתיכה אחת לא נכבשה מעת לעת והתערבו החתיכות – יש לאסור שתיהן מחמת ספק דאורייתא לחומרא.
 - **שו"ת תולדות יצחק** [הובא בפת"ש שם] – העיקר כדעת רמ"א.
 - **שו"ת נודע ביהודה** [הובא בפת"ש ס"ק ג] – יש להבחין:
- כבוש בדברים המפורשים בחז"ל שטבעם לתת טעם בכבישה** – יש להחמיר בספק כבוש.
- כבוש בדברים שאינם מפורשים בחז"ל** – אין להחמיר בספק כבוש¹⁷.

כבישה בכלים

איסור ששהה בכלי של היתר כ"ד שעות [בשר שלא נמלח ששהה בכלי כ"ד שעות וכדומה] – נחלקו הדעות:

- **איסור והיתר הארוך** [הובא בט"ז ס"ק א] – יש להבחין:
- שהה בכלי עץ או חרס** – גם הכלים נאסרו [שהלכה היא "כבוש כמבושל אפילו בכלים"].
- שהה בכלי מתכות** – הכלים לא נאסרו.
- **ט"ז [שם]** – "איני מכיר חילוק זה, דלא מצינו בשום מקום דמתכות יהיה לו קולא יותר".

שיעור בליעת כלי בכבישה

כלי ששהה בו איסור מעת לעת, הכלי בלע ונאסר ["כבוש כמבושל אפילו בכלים"], נחלקו הדעות מה שיעור בליעת הכלי:

- **איסור והיתר הארוך** [הובא בט"ז ס"ק א] – הכלי בולע בכולו וצריך שישים כנגד כל הכלי.
- **ט"ז [שם]** – הכלי בולע רק בשיעור כדי קליפה, וכן כתב הרשב"א, וראה הערה¹⁸.

בתוך ההיתר, ולזה הרי צריך דווקא מעת לעת ובפחות מזה אפשר דלא איתרע וכו' ובדוחק נ"ל דאפשר דהאוי"ה אזיל לשיטתו דס"ל דהיתר שנכבש בכלי שהוא אסור נאסר גם המאכל, והט"ז בתחילת סימן קה [ס"ק א; דרך קצרה' להלן ד"ה "היתר שנכבש בכלי הבלוע איסור"] השיג עליו דהא ע"י כבוש לא נעשה כמבושל כי אם לאחר מעת לעת ואז נפגם כבר האיסור שבדופני הקדירה, וכתב הפלתי דהאוי"ה סובר דהפליטה שפיר מתחלת תיכף אלא שרק פולט טעם קלוש ורק אחרי המעלי"ע אז מתפיה הטעם ונאסר, ומשו"ה סובר שפיר האוי"ה המובא בנקוה"כ דגם כבוש של רגע אחד חשיב כאיתרע, משא"כ הט"ז שחולק בזה על האוי"ה וסובר דאין שם פליטה כי אם לאחר מעלי"ע שפיר סובר דלא איתרע כלל, עיין שם.

¹⁷ וז"ל הנודע ביהודה [שו"ת מהדו"ק יו"ד סימן כו]: "ועכשיו טרם אכלה לדבר רצוני להרחיב עוד הדבור קצת בדיני כבוש אם בכל הדברים אמרין כבוש כמבושל או לא. וכל הפוסקים הראשונים והאחרונים סתמו דבריהם בכבוש כמבושל דמשמע דבכל הדברים הדין כן אלא שלרש"י וסיעתיה דוקא בחומץ וציר שייך כבוש ולשאר הפוסקים גם במים שייך כבוש אבל באיזה מין שיהיה שייך כבוש ובאיזה מין שלא יהי' שייך כבוש בזה לא מצאתי לא בראשונים ולא באחרונים שום רמז רק סתמו דבריהם כאילו אין שום חילוק ובכל הדברים שייך כבוש. ואני לא כן עמדי והדבר צריך תלמוד אצלי וכו' ונלע"ד כלל הדברים היוצאים ממשניות דשביעיות ותרומות שאין טבע כל המינים שוה ויש דברים דבלעי ופלטי בכבוש ויש דברים דלא בלעי או פלטי בכבוש הכל לפי טבע הדברים שהיה ידוע לחכמים במשנה" וכו', עיין שם באורך.

והעלה שם שבאותם המינים שאין מפורשים שנאסרים בכבוש שיש בהם ספק שמא אין טבעם לבלוע בכבוש – יש להקל בספק כבוש [מטעם ספק ספיקא].

¹⁸ ראה דרך קצרה' להלן ד"ה "היתר שנכבש בכלי הבלוע באיסור" שלדעת ט"ז בדיעבד אין לאסור, היות ולעולם שיעור כבישה הוא אחר שהבלוע נטל"פ, שהרי שיעור כבישה מעלי"ע ואחר מעלי"ע הבלוע נטל"פ. וצריך לומר, שנפק"מ כאן בבליעת הכלי, בכלי של גוי שבלע יין נסך ורוצה יהודי להשתמש בכלי, שביין הבלוע אפילו אחר מעלי"ע אינו פוגם [ט"ז שם].

היתר שנכבש בכלי הבלוע איסור

היתר ששהה בכלי הבלוע מאיסור בן יומו – נחלקו הדעות :

- **איסור והיתר הארוך** [הובא בט"ז ס"ק א, ש"ך ס"ק ב] – ההיתר נאסר [שכבוש הרי הוא כמבושל¹⁹].
- **ט"ז [שם], ש"ך [שם]** – תמהו, מה טעם היתר ששהה בכלי של איסור בן יומו נאסר, הלוא כבוש הוא רק כעבור כ"ד שעות, ואחר כ"ד שעות האיסור הבלוע בכלי נעשה נטלי¹⁹?
- **ט"ז [שם], ש"ך [שם]** – אין לאסור את ההיתר בדיעבד, כדין תבשיל שהתבשל בכלי שאינו בן יומ²⁰.

סעיף ב**כלי ראשון**

כלי שהתבשל בו תבשיל על גבי האש, אפילו אחר שהוסר מהאש ועדיין הוא חם בשיעור שהיד סולדת בו [-כלי ראשון²¹] – מבשל דבר הניתן בתוכו. לפיכך, היתר שנפל ל"כלי ראשון" של איסור ואין שישים בהיתר כנגד האיסור – האיסור נבלע בכל ההיתר ואוסר כולו.

שיעור י"ד סולדת

גמרא [שבת מ, ב] – שיעור חום שכריסו של קטן נכוה ממנו.

ספר בכור שור [הובא בפ"ט ס"ק ז] – היום איננו בקיאים בשיעור חום שכריסו של תינוק נכוה בו, ומה שהעולם נוהגים לשער בזמן שא"א להחזיק בו היד מחמת החום – טעות הוא. לפיכך, יש להבחין :

איסור תורה – "ראוי להחמיר בכלי ראשון, עד שייצא הספק

מלבו שאין בו חום הנזכר".

איסור דרבנן – "צריך חקירה לזה"²¹.

¹⁹ כמה תשובות הובאו באחרונים ביישוב קושיית הש"ך והט"ז :

- **מג"א** [או"ח סימן תמו ס"ק טז], **פרי חדש** [יו"ד כאן ס"ק א] – כבוש כמבושל הוא בסוף הימעת לעת, ואילו איסור הבלוע בכלי נעשה נטלי¹⁹ אחר הימעת לעת. וא"כ, אם תיכף אחר שעירו את האיסור מהכלי השרו בכלי הבלוע מהאיסור היתר – ההיתר יאסר בסוף הימעת לעת, קודם שטעם האיסור הבלוע בכלי נפגם.
- **בית הלל, פרי חדש, מאמר מרדכי** [הובאו בביאור הלכה או"ח סימן תמו סעי' ח ד"ה "אם אינה"] – דווקא בכלי ריק שעבר עליו מעת לעת, טעם הבלוע בו נפגם. אבל כלי שיש בו רוטב, אין הבלוע בכלי נפגם אף אחר מעת לעת.

חזו"א [או"ח סימן קיט ס"ק ו ד"ה "ומ"ב"] – תמה, לדבריהם רק כלי שהיה ריק כל הכ"ד שעות נעשה אינו בן יומו, ואילו בטור [יו"ד סימן צד] מבואר, שכלי הבלוע מבשר שבתוך מעת לעת החמו בו מים ואחר מעת לעת לבישול הבשר חיממו בו חלב – החלב מותר. הרי, שאע"פ שהיה מים בתוך מעת לעת – הבשר הבלוע בכלי נפגם כעבור כ"ד שעות מזמן בישולו.

²⁰ להלכה למעשה – נחלקו הדעות בהכרעת הדין :

- **ביאור הלכה** [שם] – "אין נראה להקל לכתחילה, אך בשעת הדחק יש לסמוך להקל".

- **כף החיים** [כאן ס"ק ג] – בהפסד מרובה יש להקל כדעת ט"ז וש"ך.

- **חזו"א** [שם ס"ק יח] – העיקר כדעת ט"ז וש"ך ואף לכתחילה.

²¹ למעשה שיעור י"ד סולדת לחומרא – נחלקו הדעות :

- **שו"ת מנחת שלמה** [סימן צא אות ח] – משיעור 45 מעלות.

כלי שני

מקור הדין : שבת מ,ב : "ושמע מינה כלי שני אינו מבשל".

כלי שעירו לתוכו תבשיל מכלי ראשון [-"כלי שני"] – אינו מבשל²².

תוס' [הובא בבית יוסף] – כלי שני אינו מבשל, אפילו אם הוא חס בשיעור שהיד סולדת בו [לפי שדפנות הכלי אינן חמות²³, הכלי הולך ומתקרר²⁴ ואין בכוחו לבשל].

כלי שני מפליט ומבליע

נחלקו הדעות, אם כלי שני אע"פ שאינו מבשל, מפליט [מהאיסור] ומבליע [מההיתר], כגון איסור שנפל לקדירה של היתר בכלי שני, או היתר שנפל לקדירה של איסור בכלי שני :

- **יש אומרים** [הובא ברשב"א ; טור] – כשם שחום כלי שני אינו מבשל, כך חום כלי שני אינו מבליע ואינו מפליט.
- **רשב"א** [הובא בטור] – אע"פ שחום כלי שני אינו מבשל, חום כלי שני מפליט מהאיסור ומבליע בהיתר, עד כדי שיעור קליפה.

להלכה :

- **שו"ע** – יש להבחין :

לכתחילה – יש להיזהר ולחשוש לדעת הרשב"א.

ש"ך [ס"ק ה] – תמה, אפילו צונן בצונן צריך להיזהר לכתחילה [כמבואר בשו"ע לעיל סימן צא סעי' ב].

- **בשם חזו"א וקה"י** [הובא באורחות שבת ח"א עמ' ח הערה כט], **שו"ת אור לציון** [ח"ב פרק ל תשובה יב], **הגר"ש וואזנר זצ"ל** [קובץ מבית לוי ח"י עמ' לה] – משיעור 40 מעלות.
 - **שו"ת אגרו"מ** [או"ח ח"ד סימן עד, ביטול אות ג] – משיעור 43 מעלות.
 - **הגר"צ פראנק זצ"ל והג"א קוטלר** [מידות ושיעורי תורה פ"ט אות ג ; משנ"ב מהדורת דרשו סימן שיח על משנ"ב ס"ק פט הערה 99] – משיעור 52 מעלות.
- ²² כלי שני שהוא רותח בשיעור שיד נכוות בו [-שמיד כשמכניס ידו, ידו נכוות (יד יהודה בפירושו הארוך ס"ק ט)] – נחלקו הדעות :

- **בית יוסף** – אינו מבשל, ואפילו אם הכלי שני מעלה רתיחות [שאל"כ, לא היה לגמרא לסתום שכלי שני אינו מבשל].
 - **חכמת אדם** [כלל נט הלכה ו], **חיי אדם** [הלכות שבת, כלל כ הלכה ד ; הובא במשנ"ב סימן שיח ס"ק מח] – מבשל כל זמן שהיד נכוות בו, אע"פ שאינו מעלה רתיחות, וכן משמע בירושלמי [מעשרות פ"א ה"ד].
- להלכה למעשה – נחלקו הדעות :

- **חזו"א** [או"ח סימן נב ס"ק יט] – "מעיקר הדין נראה דאין איסור בכלי שני אפילו יד נכוית, כיוון דלא הזכירו זה הפוסקים הרי"ף והר"מ והרא"ש וטושי"ע". "ומ"מ קשה להקל באסור שבת, ולפי"ז נפל בבירא היתר כלי שני, דקשה לשער בין יד סולדת לנכוית" וכו', עיין שם.
- **שו"ת שבט הלוי** [ח"ז סימן מב] – "גם המחמיר לא צריך להחמיר רק מיד אחרי הביטול בכלי ראשון ועירה לכלי שני, שאז חומו עוד גדול, דכיון דכל עיקר הדין של החיי אדם מפוקפק, גם המחמיר לא צריך יותר".
- **שו"ת יביע אומר** [ח"ז או"ח סימן מ אות א] – הלכה כבית יוסף ועוד, שכלי שני לעולם אינו מבשל, אפילו מעלה רתיחות.

כלי שלישי שהוא רותח בשיעור יד נכוות בו – נחלקו הדעות :

- **גרי"ש אלישיב זצ"ל** [הובא בספר שבות יצחק ביטול פ"ט אות ה] – עדיף להחמיר בו ככלי ראשון.
 - **חזו"א** [שם], **שו"ת אגרו"מ** [או"ח ח"ד סימן עד, ביטול אות ד], **שו"ת שבט הלוי** [שם] – יש להקל.
- ²³ שלא ככלי ראשון שעמד על גבי האש ודפנותיו התחממו מהאש, שהוא מחזיק חומו זמן מרובה. ולפיכך, כל שהוא חס בשיעור שהיד סולדת בו – הוא מבשל [תוס' שם].
- ²⁴ גם בקבוק טרמוס, שמילאו אותו מכלי ראשון – דינו ככלי שני, שדווקא כלי ראשון שדפנותיו התחממו מכח האש מבשל, משא"כ בטרמוס [שמירת שבת כהלכתה מהדורה מחודשת, פ"א סעי' ב אות ד ושם בהערה ט].

ומתרחץ – כאן מדובר אפילו בדברים שהדרך להדיחם [כגון בשר חי], שבהם אין צריך להיזהר צונן בצונן [כמבואר בשו"ע שם] רק בחום כלי שני.

בדיעבד – מותר בלא קליפה ודי בהדחה.

- **מהרש"ל** [הובא בט"ז ס"ק ד] – כלי שני שהוא חם בשיעור שהיד סולדת בו, יש לחשוש שהאיסור נבלע בכל ההיתר ולא רק כדי קליפה.
- **ט"ז** [שם] – למעשה יש להחמיר כדעת מהרש"ל. אולם, במקום הפסד גדול ודבר חשוב, יש לסמוך על הבית יוסף ורמ"א [להלן סעי' ג], שכלי שני אינו מפליט כלל אפילו בחום שיד סולדת בו.
- **ש"ך** [ס"ק ה, נקוה"כ אות ב] – אין הלכה כמהרש"ל, שדבריו "הם כנגד כל הפוסקים", ולעולם כלי שני אינו מפליט ומבליע בכולו.

כלי ראשון שאינו חם בשיעור יד סולדת

מהרש"ל [הובא בש"ך ס"ק ה] – "מסתפינא להקל בכלי ראשון שעומד על האש²⁵, כל זמן שהוא חם, אפילו אין היד סולדת בו", לפי שמבואר בירושלמי שעשו הרחקה בכלי ראשון.

להלכה:

- **ש"ך** [שם; נקוה"כ ס"ק ה] – דעת כל הפוסקים שאין לאסור בכלי ראשון שאינו חם בשיעור יד סולדת. ואדרבה, בירושלמי מפורש להיפך.
- **בית יעקב** [הובא בפתי"ש ס"ק ו] – פסק כדעת מהרש"ל, והוכיח שביאור כוונת הירושלמי כמהרש"ל. וציין שם, שאף הש"ך הודה לו.
- **תשובת תשואת חן** [הובא בפתי"ש שם] – יש להחמיר כדעת מהרש"ל במקום שאין הפסד מרובה.

דבר גוש

מהרש"ל [הובא בט"ז סוף ס"ק ד] – דינו ככלי ראשון, וראה הערה²⁶.

²⁵ מהרש"ל [שם] החמיר דווקא בכלי ראשון העומד ע"ג האש. אולם, ראה פמ"ג [משבצות זהב ס"ק ד] וחכמת אדם [כלל נט סעי' א] – שהחמירו בכל כלי ראשון, אע"פ שאינו עומד על גבי האש, עיין שם.

²⁶ **דין "גוש" בכלי שני** [הועתק מ'דרך קצרה' לעיל סימן צד סעיף ז, ללא הערות] בשר המונח ב"כלי שני" וחתכו בסכין חלבי – נחלקו הדעות:

- **תורת חטאת** – אי"צ שיהא שישים בבשר כנגד הסכין, אלא די שיקלוף את הבשר וצריך לנעוץ את הסכין בקרקע.
- **איסור והיתר, מהרש"ל** [הובאו בט"ז לעיל סימן צד ס"ק יד] – כל שהבשר רותח [שיעור "יד סולדת"], אע"פ שהוא מונח ב"כלי שני", צריך שיהא בבשר שישים כנגד הסכין [שאינן דפנות הכלי מקררות את הבשר].

להלכה:

- **רמ"א** – פסק כדבריו בתורת חטאת [שנראה לעיניים שרוטב רותחת מחזקת יותר חום מן בשר ודבר עב"ל], "וכן נוהגין".
 - **ט"ז** [לעיל סימן צד ס"ק יד] – יש להבחין:
- החותך גוש בשר [המונח בכלי שני] בסכין חלבי** – יש להחמיר שדין הבשר כדין כלי ראשון, מחמת "דוחקא דסכינא".
- המכניס כף חלבית לדבר יבש המונח בכלי שני** – הלכה כדעת רמ"א, שאין דין המאכל ככלי ראשון.

עירוי מכלי ראשון

עירה מכלי ראשון על תבשיל – נחלקו הראשונים [הובאו בש"ך ס"ק ה]:

- **רשב"ם, רא"ש, ר"ן, מרדכי, ספר התרומה ועוד** – עירוי מכלי ראשון דינו ככלי שני שאינו מבשל, וכן אינו מבליע ומפליט כאחד.
- רשב"ם** – עירוי מכלי ראשון מבליע כדי קליפה [כגון אם עירה איסור רותח מכלי ראשון על היתר או חלב רותח מכלי ראשון על בשר – ההיתר או הבשר נאסרו כדי קליפה].
- **ר"ת** – עירוי מבשל ככלי ראשון.
- בדעת ר"ת – נחלקו האחרונים [הובאו בש"ך שם]:
 - **מהרש"ל** – עירוי מכלי ראשון מבשל כדי קליפה אך מבליע בכולו.
 - **ש"ך** – עירוי מכלי ראשון מבשל רק כדי קליפה וכן מבליע רק כדי קליפה.

להלכה:

ש"ך [שם] – לחומרא, עירוי מכלי ראשון מבשל כדי קליפה, בין לעניין שבת בין לעניין בשר בחלב²⁷.

עירוי מכלי ראשון ונפסק הקילוח

ש"ך [ס"ק ה] – עירוי מכלי ראשון שנפסק הקילוח, אע"פ שאינו מבשל כדי קליפה, הוא מבליע כדי קליפה, וכן משמע מתוס', מרדכי, הגהות אשר"י. וכן משמע מהאמור בשו"ע לעיל [סימן צא סעי' ד], חלב רותח שנשפך על בשר צונן, קולף את הבשר, עיין שם.

- **סולת למנחה** [הובא בפת"ש לעיל סימן צד ס"ק ז] – יש להבחין:

גוש בשר שהונח בכלי שני יחד עם רוטב – אין דין הבשר ככלי ראשון [הבשר מתקרר ע"י הרוטב ששובב אותו מכל צדדיו].
גוש בשר שהונח בכלי שני ללא רוטב – הלכה כמהרש"ל, שדינו ככלי ראשון.

- **חת"ס** [הובא בפת"ש שם] – יש להבחין:

לכתחילה – אנו רגילים להחמיר בכל הכלים, אפילו בכלי שלישי, כל זמן שהיד סולדת בו.

פת"ש [שם] – המורים שלנו אינם מורים להחמיר בכלי שלישי.

מקום שיש "הפסד מרובה" – "יש להקל אפילו בדבר גוש, דכדאי הרמ"א לסמוך עליו".

²⁷ שאם הערה חלב רותח מכלי ראשון על בשר – הבשר נאסר כדי קליפה, ואותה קליפה אסורה אפילו בהנאה, כדין בשר בחלב שהתבשל יחדיו [גיליון מהרש"א אות לא].

סעיף ג

תתאה גבר

מקור הדין: פסחים עה,ב: "איתמר חם לתוך חם דברי הכל אסור. צונן לתוך צונן דברי הכל מותר. חם לתוך צונן וצונן לתוך חם רב אמר עילאה גבר ושמואל אמר תתאה גבר".

גמרא [שם] – איסור והיתר רותחים²⁸ שהתערבו בתבשיל אחד, ואין בהיתר שישים כנגד האיסור – שניהם אסורים²⁹ [היות והרוטב מוליך את טעם האיסור ומערבו בכל התבשיל].

חם לתוך צונן או צונן לתוך חם – נחלקו האמוראים בגמרא [שם]³⁰:

- **רב** – "עילאה גבר" [-העליון נוצח], הלכך: חם לתוך צונן - אסור [שהעליון מחממו לתחתון והרי שניהן חמין ובלעי מהדדי]. צונן לתוך חם – מותר [שהעליון מצננו לתחתון ולא בלעי³¹].
- **שמואל** – "תתאה גבר" [-התחתון נוצח], הלכך: חם לתוך צונן – מותר. צונן לתוך חם – אסור. ר"ן [הובא בדרכי משה] – דווקא כאשר התערובת אינה על האש, נחלקו רב ושמואל, האם התחתון גובר או העליון. אבל אם התערובת מונחת על גבי האש – לכו"ע דין התערובת כדין חם לתוך חם [שחום האש אינו מניח לעליון להצטנן והוא מחמם גם את התחתון³²].

להלכה – פסקו כל הפוסקים כשמואל³³.

גמרא [שם] – אע"פ ש"תתאה גבר", אם נשפך חלב רותח לבשר צונן – צריך לקלוף את הבשר³⁴, "אדמיקר ליה, א"א דלא בלע פורתא" [עד שהתחתון מקרר³⁵ את העליון, הרי שהוא בולע מעט].

להלכה:

שו"ע – איסור שנפל לתוך תבשיל של היתר הנמצא בכלי ראשון או היתר שנפל לתוך תבשיל של איסור הנמצא בכלי ראשון – יש להבחין:

איסור חם שנפל להיתר חם או היתר חם לתוך איסור חם – הכל אסור [הרוטב מוליך את טעם פליטת האיסור ומערבו בכל התבשיל].

²⁸ כל "חם" האמור כאן הכוונה לחם בשיעור חום ש"יד סולדת בו". שיעור חום "יד סולדת" – ראה 'דרך קצרה' לעיל סימן קה סעי' ב בהערות.

²⁹ להלן סעיף ב, יבואר שדווקא בתבשיל שניהם אסורים [שהרוטב מעביר טעם האיסור בכל]. אבל, בלא רוטב אוסר רק כדי נטילה. אומנם, בסעיף ד יבואר, שגם בלא רוטב, אם אחד מהם [האיסור או ההיתר] דבר שמן – הכל נאסר. ולדעת רמ"א שם, היות ואין אנו יודעים להבדיל בין שמן לכחוש – בכל עניין אסור [ש"ך ס"ק ו].

³⁰ האחרונים התקשו בביאור מחלוקתם של רב ושמואל, הלא ניתן לתת לגוי לטעום ולהיווכח האם הטעם התפשט בכל החתיכה או רק בכדי קליפה וכך להכריע אם "עילא גבר" או "תתאה גבר"? – תירוציהם של האחרונים הובאו ב'דרך קצרה' לעיל סימן צא סעי' ד בהערות.

³¹ רש"י שם [עו,א] ד"ה "עילא גבר".

³² ראה בדי השולחן ס"ק נד.

³³ אף על גב שיש לנו כלל ש"הילכתא כרב באיסורי", כאן פסקו הפוסקים כשמואל, היות והגמרא שם הביאה שתי ברייתות כדעת שמואל [רש"י שם [עו,א] ד"ה "ושמואל אמר תתאה גבר"].

³⁴ שיעור עובי קליפה – כדי שיוכל להינטל כאחד [ש"ך להלן סימן צו ס"ק כא].

³⁵ רש"י שם [עו,א] ד"ה "עד דמיקר ליה". אולם במרדכי ובאו"ה [הובאו בט"ז ס"ק ו] פירשו שהעליון מכביד על התחתון, ומחממת הכובד מחממו.

חמודי דניאל [הובא בפתי"ש ס"ק ח*] – דווקא אם האיסור וההיתר שהו מעט יחדיו – הכל נאסר. אבל, אם מיד אחר שהתערבו האיסור וההיתר הוציא את האיסור – ההיתר לא נאסר³⁶.

ראיה לדבר: שו"ע לעיל [סימן צב סעי' ב] – טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שנמצאת מחוץ לרוטב, אם כיסה מיד את הקדירה או שניער מיד את הקדירה – חתיכת הבשר אינה נאסרת [שעל ידי כיסוי או נייעור הקדירה, טיפת החלב מתערבת בכל התבשיל שבקדירה והיא מתבטל בשישים]. הרי, שטעם אינו נפלט ונבלע מיד. ולכך, גם כאשר מוציא מיד את האיסור – אין טעם האיסור נפלט ונבלע בהיתר.

איסור צונן שנפל להיתר חם וכ"ש היתר צונן שנפל לאיסור חם – הכל אסור [היות ו"תתאה גבר". היינו, התחתון מחמם את העליון ודינם כדין חם לתוך חם].

איסור חם שנפל לתוך היתר צונן וכ"ש היתר חם שנפל לאיסור צונן – האיסור אינו אוסר הכל, אלא רק בשיעור כדי קליפה.

בדין זה – נחלקו הדעות:

- **רמ"א** – דינים אלו הם דווקא כאשר התחתון החם נמצא בכלי ראשון [כגון, מיד שמסיר מן האש מניחו עם ההיתר]. אבל אם התחתון נמצא בכלי שני³⁷ – חום כלי שני אינו מבשל.
- ש"ך** [ס"ק ח] – מדברי רמ"א משמע, שאפילו אם התחתון החם הוא דבר גוש [חתיכת בשר וכדומה], אם הוא מונח בכלי שני – אינו מבשל, וכן כתב בדרכי משה בפירוש.
- **מהרש"ל** [הובא בש"ך שם; ט"ז לעיל ס"ק ד] – גוש [חתיכת בשר או דג או אורז או דוחן] שהערה מכלי ראשון, כל זמן שהוא חם בשיעור חום שיד סולדת בו – דינו ככלי ראשון.
- **ש"ך** [שם] – "אין בידי להכריע". אבל, נראה כדעת מהרש"ל, וראה הערה³⁸.

³⁶ ראה ספר מעדני השולחן [מטעמי השולחן ס"ק יא] שכתב שרוב הפוסקים חולקים על החמודי דניאל. אומנם, בשעת הדחק כגון הפסד מרובה וגם יש עוד צד להיתר, כגון שהיה ספק אם החום היה בשיעור יד סולדת – יש להתיר באופן שהסיר את האיסור מיד, עיין שם.

³⁷ ש"ך [ס"ק ז] – רמ"א דקדק לומר שהאיסור "כבר מונח בכלי שני" [היינו, שקודם הנחת האיסור בכלי שהה מעט עד שעברה חמימתו, ראה ערוה"ש סעי' כה]. אבל אם הניח חתיכת בשר איסור רותחת על כלי היתר – הקערה צריכה קליפה. וכן אם הניח חתיכת בשר היתר רותחת על כלי איסור – בשר ההיתר צריך קליפה, שהנחת הבשר בעודו רותח על הכלי, הרי זה כעירוי, עיין שם.

³⁸ אומנם, נראה שיש להבחין:

חתיכת בשר או דג – הרי הם "גוש" ודינם ככלי ראשון, כל זמן שהם חמים בשיעור חום שיד סולדת.
אורז או דוחן – אינם נחשבים כ"גוש".

איסור והיתר המונחים זה בצד זה

איסור והיתר הארוך [הובא בדרכי משה] – איסור והיתר המונחים זה בצד זה³⁹, יש להבחין:
האיסור וההיתר חמים – כל ההיתר נאסר.
אחד מהם צונן [האיסור או ההיתר] – ההיתר נאסר
 בשיעור כדי קליפה⁴⁰.

להלכה:

- **רמ"א** – הביא דין זה להלכה [וראה הערה 41]. והוסיף, שדווקא כאשר שניהם חמים מחוס כלי ראשון כל ההיתר נאסר.
- **מהרש"ל** [הובא בט"ז ס"ק ה] – אחד מהם צונן, יש להבחין:
איסור חם והיתר צונן – כל ההיתר נאסר [שהיות ואין כאן כח של תתאה – דינם כדין איסור מלוח שנגע בהיתר תפל, כמבואר להלן [סעי' י], כדרך שכתב הסמ"ק, לחלק בין תתאה למליח⁴²].
היתר חם ואיסור צונן – מעיקר הדין, ההיתר אינו נאסר כלל [כדין היתר מלוח שנגע באיסור תפל]. אולם, למעשה אין להקל כנגד פסק רמ"א ולכך ההיתר נאסר בשיעור כדי קליפה.
- **ט"ז [שם]** – במקום שאין הפסד מרובה, יש להחמיר כדעת מהרש"ל.
- **ש"ך [ס"ק ט]** – מהרש"ל החמיר מכח דברי סמ"ק. ותמה, שבסמ"ק עצמו מבואר שבאיסור והיתר העומדים זה לצד זה ההיתר נאסר רק בשיעור כדי קליפה, ואפילו אם שניהם חמים⁴³.

תתאה גבר בכלים

איסור והיתר הארוך [הובא בדרכי משה] – גם בכלים יש דין תתאה גבר. לפיכך, אם הניח בשר איסור חם בקערה צוננת של היתר – הקערה נאסרה כדי קליפה [וצריך לקלוף את הקערה או להגעילה]. וכן, אם הניח בשר חם על גבי קערה חלבית צוננת – הבשר והקערה צריכים קליפה⁴⁴.

³⁹ צ"ב באיזה אופן הם מונחים, הלא שניהם צריכים להיות מונחים בכלי ראשון? – וראה יד יהודה [בפירושו הקצר ס"ק נח], שהעמיד באופן שכל אחד עומד בכלי בפניו ואין לכלים שוליים, עיין שם.
⁴⁰ בשר בחלב שנגעו זה לצד זה, אחד מהם חם והשני צונן – נחלקו האחרונים:

- **ט"ז [ס"ק ה]** – צריך לקלוף את הצונן.
- **ש"ך [ס"ק ט]** – שניהם צריכים קליפה.

⁴¹ רמ"א לעיל [סימן צב סעי' ז] פסק, שקילוח שעבר מקדירה של חלב לקדירה של בשר שהיא כלי ראשון, אע"פ שהקילוח צונן – הכל אסור, היות וקדירת הבשר חמה, "תתאה גבר". ותמהו האחרונים מהמבואר ברמ"א כאן, שהיות והקילוח נגע רק בצד הקדירה, אין דין "תתאה גבר"? – ש"ך שם [ס"ק לו] תירץ בכמה אופנים, ובתירוצו השני תירץ, שהיות והקדירה עומדת במקומה והקילוח מגיע אליה – דין הקילוח כ"עילאה" ודין הקדירה כ"תתאה". ולתירוצו זה של הש"ך, כתב בחוות דעת [ביאורים, שם ס"ק כד] שדברי רמ"א כאן, הם דווקא באופן שהניח איסור והיתר בבת אחת. אבל, אם הניח את האיסור ואח"כ הניח את ההיתר לצידו – דין בשר האיסור כדין תתאה. ועיין שם שהחוות דעת חלק על תירוצו זה של הש"ך.

⁴² דברי הסמ"ק הובאו בפמ"ג [משבצות זהב ס"ק ה], שם כתב לבאר שדווקא בתולדות האור תתאה גובר לקרר או לחמם את העליון, משא"כ במליחה, אין כח במלוח לעשות את חבירו למלוח וכמו"כ אין בכוחו לבטל את חבירו ולכך, אם המלוח איסור – ההיתר נאסר, ואם המליח היתר – אין בכח האיסור לאוסרו, עכ"ד סמ"ק. ולפי"ז טוען מהרש"ל, שגם בעומדים זה לצד זה, שאין כאן כח של תתאה – דינם כדין מליחה ודו"ק.

⁴³ וצריך לומר, שאע"פ שבעומדים זה לצד זה אין כח של תתאה, אין זה דומה לאיסור מלוח, שדווקא במליח שיש בו לחלוות וציר האיסור מפעפע בכל ההיתר, משא"כ בדבר חם שאינו מלוח ואין רוטב [חכמת אדם כלל ס סעי' יא].

⁴⁴ היתה הקערה חמה ונתן בתוכה איסור צונן, לכאורה כל הקדירה אסורה, היות ותתאה גבר. אך א"א לומר כן, שהרי אפילו התוחב כף חלבית לתבשיל של בשר – הכף נאסרת רק עד מקום שתחבה [כמבואר בשו"ע לעיל סימן צד סעי' א]. אלא צריך לומר, שהקערה נאסרה רק כדי קליפה [ערוה"ש סעי' כח; כף החיים ס"ק מז]. וצריך לפרש בכוונתו, שודאי

להלכה:

- **רמ"א** – הביא דין זה.
- **מהרש"ל** [הובא בש"ך ס"ק י] – דין "תתאה גבר" קיים רק מאוכל לאוכל, אבל בכלים אין דין "תתאה גבר", וכל שאחד מהם [הכלי או האוכל שהונח בו] חס בשיעור יד סולדת בו – האיסור אוסר את כל ההיתר.

ש"ך [שם] – תמה:

א. בגמרא פסחים [עו,א] מפורש, שיש דין תתאה גבר בכלים.

ב. מהרש"ל בעצמו כתב במקום אחר, שיש דין תתאה גבר בכלים. נמצא שמהרש"ל סותר דבריו⁴⁵.

והניח דבריו בצ"ע.

עירוי שומן כשר לחלב או לשומן טריפה

מרדכי [הובא בדרכי משה] – אסור לשפוך שומן כשר לתוך נר דולק שיש בו חלב או שומן טריפה. ראייה לדבר: משנה מכשירין [פ"ה מ"י] – המערה מחם לחם [דבר חם טהור לדבר חם טמא], מצונן לצונן – טהור. מצונן לחם – טמא [שהניצוק הצונן מתחמם במגעו בכלי החם ועולה הבל עם הניצוק מתוך הכלי החם ומחמם את המשקה שבכלי העליון והיותו וההבל מחבר ביניהם – נטמא הטהור⁴⁶]. וכשם שלעניין טומאה, קילוח טהור צונן לתוך טמא חם הטהור נטמא – כך לעניין איסור, קילוח היתר צונן לתוך איסור חם, ההיתר נאסר⁴⁷.

איסור והיתר הארוך [הובא בדרכי משה] – לכתחילה יש להיזהר בכך, אך בדיעבד אין לחוש.

להלכה:

רמ"א – "אסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר לנר דולק שיש בו חלב או שומן איסור⁴⁸. ובדיעבד אין לחוש".

ט"ז [ס"ק ו] – כתב בדרכי משה, שומן איסור חם לתוך שומן של היתר קר, כל שומן ההיתר נאסר⁴⁹ [שהרי נמס הוא מחמת החום].

במקום שהאיסור נגע בקדירה – הקדירה נאסרת מעבר לעבר [כדין תחיבת כף] ורק מסביב מקום המגע – נאסר כדי קליפה [ספר מעדני השולחן, פאר השולחן ס"ק רנג].

⁴⁵ ראה מנחת יעקב [כלל יא אות ח] שתירץ, דברי מהרש"ל שציין הש"ך מועתקים מדברי מהרש"ל, אך הם העתק של דברי הרשב"א. ומהרש"ל עצמו שם חולק על הרשב"א ודו"ק.

⁴⁶ משא"כ כששניהם [הטמא והטהור] חמים, אע"פ שהתחתון חם יותר, "אין רישומו ניכר במשקה שהוא שופך ממנו" [רמב"ם בפה"ש שם]. וראה פמ"ג [משבצות זהב ס"ק ו ד"ה "אסור"] שתמה, מה בכך שאין רישומו ניכר, סו"ס ההבל עולה, והניח בצ"ע.

⁴⁷ ראה פסקי מהר"י [סימן קג] שכתב לדחות, שאין לדמות טומאה לאיסור. שלעניין טומאה, די במה שהטמא בא במגע עם הטהור, משא"כ לעניין איסור שצריך שההיתר יבלע טעם איסור, עיין שם.

⁴⁸ דוקא שהתחתון חם והעליון צונן דאז מטבע ההבל והזיעה עולה מהחם להצונן ומערבו [מעדני השולחן ס"ק סו].

⁴⁹ ולא שייך להיתר משום דתתאה גבר, לפי שע"י העירוי ניתן ונמס שומן ההיתר ונבלל הכל ונאסר [יד יודה; מעדני השולחן ס"ק סו].

סעיף ד

מקור הדין :

משנה חולין צו, ב: "ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנותן טעם הרי זו אסורה" וכו'.
גמרא שם: "אמר שמואל לא שנו אלא שנתבשל בה אבל נצלה בה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד. איני והאמר רב הונא גדי שצלאו בחלבו אסור לאכול אפילו מראש אִזְנו שאני חלב דמפּעפּע. ובחלב אסור והאמר רבה בר חנה עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בכנישתא דמעון בגדי שצלאו בחלבו ואתו ושייליה לרבי יוחנן ואמר קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו ההוא כחוש הוה".

גמרא [חולין שם] – ירך שנצלה עם גיד הנשה, "קולף ואוכל עד שמגיע לגיד" [כיון שאין בצלי רוטב, אין הבליעה מתפשטת].

מלשון הגמרא "אוכל עד שמגיע לגיד", נראה שמותר לאכול עד הגיד ממש, ואי"צ אפילו לקלף מהבשר את מקום המגע עם הגיד.

לעומת זאת ;

משנה [פסחים עה, ב] – "נטף מרוטבו [של קרבן הפסח] על החרס [-של התנור] וחזר [הרוטב ונבלע] אליו [בבשר הפסח] – יטול את מקומו" [שהיות והרוטב התבשל מחום חרסי התנור, אין זה "צלי אש"]⁵⁰. הרי, שרוטב שנפל על צלי – נבלע בצלי עד כדי שיעור נטילה.

ביישוב הסתירה – נחלקו הראשונים :

- **תוס' 51, רא"ש 52** – לשון הגמרא בחולין "עד שמגיע לגיד" אינו בדווקא, אלא צריך להניח כדי נטילה, כפי שמוכח בגמרא פסחים.
- **רשב"א** – בשר הירך נאסר רק בשיעור כדי קליפה, והיות וזהו שיעור מועט לא הזכירה זאת הגמרא. ומה שמבואר בגמרא פסחים שבנטף רוטב צריך להוציא מבשר הפסח כדי נטילה, שם מדובר בבשר שמן⁵³.
- אומנם להלכה, "יש לחוש לדברי המחמירים באיסורין של תורה", וראה הערה⁵⁴.
- **רמב"ם** [מאכלות אסורות] – העתיק לשון הגמרא בחולין "קולף ואוכל עד מקום הגיד".
- בית יוסף** – דעת הרמב"ם שאי"צ לא נטילת מקום ולא קליפה, היות ושומן הגיד אינו מפעפע.
- רמב"ם** [קרבן פסח] – העתיק לשון הגמרא בפסחים.
- **שערי דורא, סמ"ק** – יש להבחין :

צלי אפילו כחוש – האיסור מפעפע בכולו.

גיד הנשה – טעם האיסור אינו מפעפע [היות ושומנו של גיד כחוש ולא מפעפע], ולכך די בשיעור כדי קליפה [כמבואר בגמרא חולין שם].

נטף רוטב על החרס ונבלע בבשר הפסח – בצליה כמו בישול מתפשט בכל ואלא שבפסח יש שישים כנגד הרוטב, ואעפ"כ אסר בשיעור כדי נטילה, היות והרוטב נפל על מקום אחד בבשר, יש לחשוש שאינו נבלע בכל הבשר, רק בשיעור כדי נטילה⁵⁵.

⁵⁰ רש"י שם ד"ה "נגע בחרסו".

⁵¹ תוס' חולין שם ד"ה "עד".

⁵² רא"ש חולין פ"ז סימן כד.

⁵³ וחידשה המשנה שם, שאע"פ שיש שישים בבשר הפסח כנגד הרוטב, צריך ליטול את מקום מגע הרוטב בבשר, מחשש שבמקום המגע הרוטב נסרך יותר [רשב"א שם].

⁵⁴ לפיכך באיסור תורה שיש בו מלקות והוא כחוש – יש להסיר מההיתר שיעור כדי נטילה. וראה בית יוסף שהסתפק, האם גם באיסור תורה שאין בו מלקות החמיר הרשב"א להצריך שיעור כדי נטילה. וצ"י, שבמגיד משנה הבין בדעת הרשב"א, שדי בשיעור קליפה.

⁵⁵ ואע"פ שבגמרא חולין אמרו, שמליח הרי הוא כצלי רותח, ומבואר שם שאינו אוסר הכל. צריך לומר, שכוונת הגמרא כצלי של גיד, שבזה מודה שערי דורא שאינו אוסר הכל, כמבאר בגמרא חולין שם [פמ"ג משבצות זהב ס"ק ז].

להלכה :

- **שו"ע** – פסק כדעת התוס' והרא"ש [איסור שנפל על היתר שנצלה על האש או על חתיכה של היתר הנמצאת בקדירה מחוץ לרוטב⁵⁶ ושניהם כחושים⁵⁷ – אוסר בשיעור כדי נטילה].
- **רמ"א** – לא העיר כלום.
- **ש"ך** [ס"ק יב] – רמ"א בספרו תורת חטאת כתב, שבצלי די בשיעור קליפה. ויש להסתפק, האם דבריו בתורת חטאת לאו דווקא [ולכך סתם רמ"א כאן], או שסתימת דבריו כאן לאו דווקא ולעולם לדעת רמ"א די בצלי שיעור קליפה. אומנם, כך הוא עיקר הדין, אך המנהג להצריך שישים אפילו במליחה⁵⁸.
- **מהרש"ל** [הובא בט"ז ס"ק ז] – פסק כשערי דורא [נפל על צלי כחוש ללא רוטב – אוסר הכל ואם יש שישים צריך נטילה]. ואפילו לדעת טור [שפסק כתוס' ורא"ש] – ראוי להחמיר, שהרי בשמנה מודה שיש לאסור הכל, "ואין אנו בקיאים איזה שמנה" [שמא היא שמנה בפנים] וכמו שפסק רמ"א להלן⁵⁹ [סעי' ה].

סעיף ה

איסור שמן שנצלה עם היתר

מקור הדין: חולין צו, ב: "והאמר רב הונא גדי שצלאו בחלבו אסור לאכול אפילו מראש אזנו שאני חלב דמפפע".

גמרא [שם] – גדי שצלאו עם חלבו, כל הגדי נאסר [היות וחלב הוא דבר שמן, האיסור מפעפע בכל הגדי, אפילו עד ראש אוזנו].

היה שישים בבשר הגדי כנגד החלב – נחלקו הראשונים [הובאו בבית יוסף]:

- **רא"ה** – אע"פ שיש בבשר הגדי שישים כנגד החלב, כל הבשר אסור [שדווקא בבישול שיש רוטב, הרוטב מוליך את האיסור בשווה לכל ההיתר והוא מתבטל בשישים. אבל, בצלי החלב אינו מפעפע בבשר באופן שווה ואפשר שהרבה ממנו מתכנס במקום אחד].
- **גדולי כל הפוסקים** [רמב"ם, רשב"א, תוס' רא"ש] – אם יש שישים בבשר כנגד החלב, הבשר מותר [האיסור בטל בשישים].

להלכה :

שו"ע – פסק כדעת "גדולי כל הפוסקים".

⁵⁶ ולא נייער הקדירה ולא כיסה אותה [שו"ע שם].

איסור שנפל על חתיכה שמקצתה בתוך הרוטב – נחלקו הראשונים [ראה 'דרך קצרה' לעיל סימן צב סעי' ב]:

- **רש"י** – אוסר רק כדי נטילה.
- **ר"י** – הכל אסור.

להלכה :

שו"ע [כאן] – הביא את שתי הדעות [בהכרעת דעת השו"ע וכן בהכרעת דעת רמ"א – נחלקו האחרונים, עיין 'דרך קצרה' שם].

⁵⁷ כמבואר בשו"ע להלן סעי' ה.

⁵⁸ כמבואר ברמ"א לעיל סימן סד סעי' כ [ש"ך שם]. וראה רמ"א להלן סעי' ה.

⁵⁹ שלא כדברי רמ"א בספרו תורת חטאת, שם העתיק דברי הטור, שאינו נאסר בצלי רק כדי נטילה [מהרש"ל שם].

לדעות שכשיש שישים כנגד האיסור, האיסור בטל – נחלקו הראשונים :

- **רמב"ם, תוס'** – כל ההיתר מותר ואי"צ נטילה או קליפה [לפי שהאיסור מתפשט בכל ההיתר וכולו בטל].
- **רשב"א, כמה רבנותא** [הובאו במרדכי] – צריך להסיר מבשר ההיתר שיעור כדי נטילה. ראייה לדבר : גמרא [פסחים עה, ב] – נטף מרוטבו על החרס וחזר ונבלע בבשר הפסח – יטול מקומו.
- בית יוסף** – טעם הדבר : "ודאי נשאר רושם במקום שנפל יותר מבשאר החתיכה".

להלכה :

- **שו"ע, רמ"א** – פסקו כדעת הרשב"א וכמה מרבנותא⁶⁰.
- **מהר"א, מהר"מ מפאדווה, מהרש"ל** [הובאו בש"ך ס"ק טו] – פסקו כדעת הרמב"ם ותוס', "והמחמיר הוי כסיל בחושך הולך".
- מהרש"ל** [שם] – בכחוש, יש להצריך קליפה במליחה ונטילה בצלי, אע"פ שיש שישים. בשונה משמן שהאיסור מתפשט בכולו.
- **ש"ך** [שם] – הפוסקים הקדמונים המפורסמים פסקו כדעת שו"ע ורמ"א.

איסור כחוש והיתר שמן

טור – אפילו אם האיסור כחוש והיתר שמן, כל ההיתר נאסר [לפי שהאיסור מפעפע בכל החתיכה].
בית יוסף – יש להסתפק בטעם הדבר :

א. שומן ההיתר נמחה קצת ונבלע בחתיכת האיסור, ולכך השומן נאסר ונעשה חני"נ. וכשחוזר אותו שומן ונבלע בהיתר, הוא מפעפע בכל חתיכת ההיתר.

לפי"ז, דין זה הוא דווקא לסוברים שיש דין חני"נ בכל האיסורים. אבל, להלכה שאנו פוסקים כרבנו אפרים⁶¹, שרק בתערובת בשר בחלב קיים דין חני"נ – כל שהאיסור כחוש, אע"פ שההיתר שמן – ההיתר נאסר רק כדי נטילה.

ב. פסחים [עו, ב] – בשר שחוטה שמן ובשר נבילה כחוש שנצלו בתנור אחד בשני שיפודים הרחוקים זה מזה – בשר השחוטה נאסר [שהריח מבשר השחוטה השמן נכנס לבשר הנבילה הכחוש ומפטמו, וחוזר בשר האיסור ומוציא ריח]. "ואם בריחיה אנו אומרים כן, כ"ש שיש לומר כך בצלי".

בית יוסף – תמה על הטור, בטור להלן הביא בשם הרשב"א, שחתיכת היתר שבלעה איסור כחוש, אפילו אם חתיכת ההיתר שמינה, אין האיסור נפלט מהחתיכה רק ע"י רוטב. וצ"ע, מה טעם אין אומרים ששומן ההיתר מפטם את האיסור, ומעתה האיסור יכול להיפלט גם בלא רוטב? – כמה תשובות :

○ **דרכי משה** – דווקא בחלב "שטבעו שהוא מפעפע, אלא שאינו מפעפע כשהוא כחוש, על כן כשהיתר שמן, בקל עביד דהחלב

⁶⁰ בית יוסף – "אע"פ שאין דעת הרמב"ם כן וכו', יש להחמיר כדברי הרשב"א". משמע, שאין זה מעיקר הדין רק חומרא, וראה פרי חדש.

⁶¹ שו"ע לעיל סימן צב.

הכחוש מפעפע", משא"כ בשאר איסורים הבלועים בחתיכה של היתר.

ט"ז [ס"ק י] – תמה :

א. מקור דינו של הטור נלמד מריחא ושם מדובר בבשר נבילה כחוש ולא בחלב כחוש.

ב. טור כתב "חתיכת איסור" ולא הזכיר שמדובר כאן דווקא בחלב.

○ ב"ח [הובא בש"ך להלן ס"ק יט נקוה"כ אות ד] – יש להבחין :

איסור כחוש שאסור מחמת עצמו – בזה אנו אומרים שההיתר השמן מפטם את האיסור, שהיות והאיסור פולט רוטב של איסור, ע"י שומן ההיתר האיסור מפעפע בכל ההיתר.

חתיכה של היתר האסורה מחמת בליעה של איסור כחוש – בזה אין בכח בשומן ההיתר לפטם את האיסור.

ט"ז [ס"ק י] – תמה, הסברא להיפך, דווקא באיסור הבלוע בחתיכה יש יותר סברא לומר ששומן החתיכה יתן לו כח להיבלע, וראה הערה⁶².

להלכה :

- **שו"ע** – פסק את דינו של הטור.
- **ט"ז [ס"ק י]** – אין הלכה כדעת הטור. לפיכך, איסור כחוש שנגע בהיתר שמן, ההיתר נאסר רק בשיעור כדי נטילה.
- **ש"ך [שם]** – הלכה כדעת טור ושו"ע⁶³.

המנהג היום

הגהות שערי דורא, הגהת מימוני ועוד – אין אנו בקיאים היום להבחין מה נקרא כחוש ומה נקרא שמן. ולכך, לעולם יש לאסור את כל ההיתר, עד שיהא בהיתר שישים כנגד האיסור [ואפילו כשיש שישים, צריך להסיר מההיתר שיעור כדי נטילה במקום הנגיעה].

להלכה :

רמ"א – הביא דין זה, "והכי נהוג". אולם, יש להבחין בדין זה :
איסורים ששייך שיהא בהם שמנונית [איסור חלב וכדומה, או ציר נבילה⁶⁴] – בזה המנהג להחמיר.
איסורים שלעולם אין בהם שמנונית והם כחוש [דם⁶⁵ או חמץ בפסח⁶⁶] – האיסור אוסר רק בשיעור כדי נטילה.

⁶² ט"ז [ס"ק י] – "ואלו דברים בלתי נכונים כלל, דהא לשניהם יש גבול וקצבה", שהרי איסור האסור מחמת עצמו שבא במגע עם חתיכת היתר ללא רוטב בכוחו לאסור את החתיכה עד כדי נטילה ויותר מזה "כלה כוחו". וכן באיסור שנבלע בחתיכה של היתר, בכוחו לאסור רק את אותה חתיכה ולא יותר, "וא"כ ק"י, דמה איסור בלוע שיש במקום האיסור עצמו שומן אפי"ה אינו מועיל לתת כח להאיסור הנבלע שיצא חוץ לגבולו, כ"ש באיסור מצד עצמו, שגבולו לאסור עד כדי [קליפה] [נטילה] בחתיכת היתר ותו לא, שלא יועיל לו שומן של חתיכת היתר להוציאו חוץ לגבולו" וכו', עיין שם.

⁶³ וכן פסק במשנ"ב או"ח סימן תסא ס"ק ל.

⁶⁴ ראה ט"ז ס"ק יב.

⁶⁵ ראה ש"ך ס"ק טז.

⁶⁶ ראה מג"א או"ח סימן תמוז ס"ק ב.

ש"ד [ס"ק טז] – גם בדברים שאין בהם שמנונית, יש להבחין :
איסור כחוש לגמרי האסור מדרבנן – בזה אין מנהג להחמיר
 לאסור הכל רק שיעור כדי נטילה מההיתר.
איסור כחוש לגמרי האסור מהתורה – נוהגים להחמיר וצריך
 שיהיה שישים בהיתר כנגד האיסור [כמבואר להלן סעי' ט,
 שנוהגים לשער במליחה בשישים, אע"פ שהוא כחוש לגמרי,
 וראה להלן שם].

אופנים בהם אין את חומרת הרמ"א שלא לחלק בין כחוש לשמן:
 א. איסור שלעולם הוא כחוש [רמ"א] ודווקא באיסור דרבנן [ש"ד].
 ב. היתר שבלוע בו טעם איסור [ש"ד להלן ס"ק יז ; ש"ד להלן ס"ק כג].

סעיף ו

איסור שמן שהונח על גבי היתר
רשב"א [הובא בבית יוסף] – איסור שיש בכוחו לפעפע בצלי [-איסור שמן⁶⁷] וצלי של היתר שהונחו
 זה על גב זה – יש להבחין :
היו שניהם חמים – כל ההיתר נאסר.
בית יוסף – ההיתר נאסר אם אין בהיתר שישים כנגד האיסור⁶⁸.
היה אחד מהם חם והשני צונן – יש להבחין :
היה התחתון חם – הכל נאסר [יתתאה
 גבר"י], עד שיהא בהיתר שישים כנגד
 האיסור.
היה העליון חם – ההיתר נאסר שיעור כדי
 קליפה.

להלכה :
שו"ע – הביא דין זה.

סעיף ז

איסור הבלוע בחתיכה
רשב"א [הובא בטור] – חתיכה האסורה מחמת שבלעה טעם של איסור, שנגעה בחתיכה של היתר
 ללא רוטב⁶⁹ – אינה אוסרת ואי"צ אפילו לקלוף את מקום המגע⁷⁰, אע"פ ששתי החתיכות חמות או
 שנצלו יחדיו ונגעו זו בזו [ישאין דבר הבלוע בחתיכה יוצא ממנה להיבלע באחרות, אלא ע"י
 רוטב⁷¹].

⁶⁷ איסור כחוש והיתר שמן – ראה לעיל סעיף ה, שנחלקו בכך הדעות.
⁶⁸ היה שישים בהיתר כנגד האיסור, צריך להסיר ממקום מגע האיסור בהיתר שיעור כדי נטילה ושאר ההיתר מותר,
 ובדבר זה חמור צלי מבישול [בית יוסף לדעת הרשב"א].
⁶⁹ אע"פ שגם בצלי יש מוהל, אין מעט הנוזלים נחשב כרוטב [חוות דעת סימן צב ס"ק כ].
⁷⁰ וראה פמ"ג [משבצות זהב ס"ק יד] שכתב שצריך להדיח את מקום המגע, אך גם זה יתכן ואינו אלא חומרא, עיין שם.
⁷¹ לשון הטור.

אפילו היתה חתיכת ההיתר שמינה ונבלע בה איסור – אינה אוסרת במגע ללא רוטב. טעם הדבר – "אין השומן של היתר מוליך עמו את האיסור, אלא במקום שהאיסור יכול להלוך בטבעו".

אומנם, אם החתיכה בלעה טעם של איסור מדברים המפעפעים בטבעם [כגון שומן של איסור וכדומה] – החתיכה האסורה אוסרת במגעה אף ללא רוטב [שהאיסור הבלוע בעצמו מפעפע ויוצא מחתיכה לחתיכה].

הכרעת ההלכה :

טור – בדין חתיכת איסור האוסרת חתיכת היתר בנגיעתה, יש להבחין :

חתיכה האסורה מחמת עצמה [-בשר נבילה, בשר בחלב⁷²] – אוסרת בנגיעתה, כפי הכללים האמורים בסעיפים הקודמים.

חתיכה שאינה אסורה מחמת עצמה [-חתיכת היתר שבלעה טעם של איסור] – יש להבחין :

היה האיסור הבלוע בה מדברים שאינם מפעפעים בטבעם – אינה אוסרת, אע"פ שחתיכת ההיתר שנבלע בה טעם האיסור שמינה.

בית יוסף – תמה, טור לעיל⁷³ פסק, שחתיכה של איסור כחושה שנגעה בחתיכה של היתר שמינה ללא רוטב – ההיתר נאסר [לפי ששומן ההיתר מפטם את האיסור הכחוש, ושוב האיסור מפעפע בכל ההיתר]. הרי, ששומן ההיתר מוליך את טעם האיסור, הגם שלא היה זה בטבעו של האיסור, וצ"ע⁷⁴.

היה האיסור הבלוע בה מדברים המפעפעים בעצמם [-שומן של איסור וכדומה] – אוסרת בנגיעתה [ואוסרת הכל, עד שיהא שישים בהיתר כנגד האיסור⁷⁵] כפי הכללים האמורים בסעיפים הקודמים⁷⁶.

להלכה :

שו"ע – הביא דינים אלו. אך השמיט שאפילו אם חתיכת ההיתר שנבלע בה האיסור שמינה, אין האיסור מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב.

ש"ך [ס"ק יט] – טור כתב, שאפילו אם חתיכת ההיתר שנבלע בה האיסור שמינה, אין האיסור מפעפע בלא רוטב. "והוא הסכמת הפוסקים"⁷⁷. אולם, שו"ע השמיט דין זה, מחמת תמיהתו בבית יוסף, מהמבואר לעיל⁷⁸ ששומן ההיתר מפטם את האיסור⁷⁹. אולם, להלכה העיקר כדעת הטור.

⁷² ראה 'דרך קצרה' להלן ד"ה "בשר בחלב".

⁷³ הובא ב'דרך קצרה' לעיל סעי' ה ד"ה "איסור כחוש והיתר שמן".

⁷⁴ ב'דרך קצרה' לעיל [שם] הובאו תירוציהם של האחרונים, עיין שם.

⁷⁵ ש"ך ס"ק כ.

⁷⁶ היתה חתיכת ההיתר צוננת למטה ועליה הונחה חתיכת איסור רותחת – אי"צ לקלוף את חתיכת ההיתר, שדווקא כאשר גוף הדבר אסור שייכת הסברא שעד שהתחנתה מצננת את העליונה אי"א שהיא לא בולעת מעט. משא"כ באיסור הבלוע בחתיכה, שאין האיסור יוצא מיד [ש"ך ס"ק כא].

⁷⁷ ראה חידושי רעק"א [אות יג] שציין לתשובת רמ"א [הובאה במג"א או"ח סימן תסז ס"ק לג] שבאיסור דרבנן אין אומרים שהאיסור יוצא מחתיכה לחתיכה. משמע, שבאיסור תורה אומרים שאיסור יוצא מחתיכה לחתיכה, וצ"ע.

⁷⁸ ראה 'דרך קצרה' סימן קה סעי' ה.

⁷⁹ למרות שהדין כאן מוסכם מכל הפוסקים, והדין שם אינו מוזכר בשום פוסק [זולת הטור] "עם כל זה, חש המחבר להחמיר לעיל סעי' ה וכאן סתם הדברים ולא אמר בה לא איסור ולא היתר" [ש"ך שם].

בשר בחלב

טור – חתיכה שאיסורה מחמת עצמה "כגון נבילה או בשר בחלב".
בביאור כוונת הטור "בשר בחלב" – נחלקו הדעות:

- **מהרש"ל** [הובא בט"ז ס"ק יג] – תמה, הלכה היא, שטיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר הנמצאת בקדירה מחוץ לרוטב – חתיכת הבשר לבדה נאסרת⁸⁰ ושאר החתיכות אע"פ שהן חמות ונוגעות בחתיכה זו מותרות⁸¹. הרי, שאע"פ שאותה חתיכה נאסרה באיסור בשר בחלב – אינה אוסרת את שאר החתיכות במגע ללא רוטב. ותרץ – צריך לבאר בכוונת הטור "בשר בחלב", היינו, שבשר חם נגע בגבינה, וזה נחשב איסור מחמת עצמו. אבל, חתיכת בשר שנאסרה מחלב – אינה נחשבת כאיסור מחמת עצמו.

כתבי מהרא"י [הובא בש"ך ס"ק יז] – בבעל התרומות מבואר, שבשר בחלב נדון כחתיכה הראויה להתכבד. הרי, שבשר בחלב נדון כאיסור מחמת עצמו, שרק בחתיכה האסורה מחמת עצמה קיים דין חתיכה הראויה להתכבד?⁸² ומתרץ – מצינו בכלאי בגדים שאם יש בטלית צמר חוט של פשתן – אסור להתכסות בכל הטלית, אפילו בצד שאין פשתן. אומנם, אם חתך חתיכה מהטלית, ובאותה חתיכה אין פשתן – אותה חתיכה מותרת. כך יש לומר כאן; חתיכת בשר שהתערב בה חלב – כל החתיכה אסורה [לכך יש בחתיכה זו דין חתיכה הראויה להתכבד]. אבל, כאשר חלב נבלע בחתיכה של בשר, "קים להו לרבנן שאין שום טעם הולך מחתיכה זו רק טעם בשר לחוד ולא שום חלב, אלא ע"י רוטב. והרי זה כאילו בא אליהו ז"ל ואמר לנו נחתך מן הבשר הזה חתיכה קטנה שאין בה טעם חלב", וצ"ע.

- **ש"ך** [ס"ק יז, נקוה"כ אות ה] – בשר שנאסר מחלב, נחשב כאיסור מחמת עצמו וכמו שכתב הטור כאן. ומה שכתב רמ"א לעיל⁸³ שחתיכה שנאסרה מטיפת חלב אינה אוסרת את יתר החתיכות הנוגעות בה, אע"פ שכולן חמות, מדובר בחתיכות כחושות והיות וגם החלב אינו מפעפע בטבעו⁸⁴ – אין טעם האיסור עובר מחתיכה זו ליתר החתיכות. ואע"פ שדעת רמ"א⁸⁵ שהיות ואין אנו בקיאים היום להבחין מה נקרא שמן ומה נקרא כחוש, יש להחמיר כדין שמן. זהו דווקא באיסור עצמו. אבל, בחתיכה האסורה מחמת שנבלע בה איסור, לא החמירו.

מליח

איסור והיתר הארוך [הובא בתורת חטאת; ש"ך ס"ק יח] – כשם שבצלי רק איסור האסור מחמת עצמו אוסר בנגיעה בלא רוטב, אלא אם טבע האיסור לפעפע – כך הדין גם באיסור מליח. רק מליח האסור מחמת עצמו, אוסר בנגיעה בלא רוטב, אם אין טבע האיסור מחמת טבעו לפעפע.

דם

תורת חטאת [הובא בש"ך ס"ק יח] – דם נחשב לאיסור שאין טבעו לפעפע. לפיכך, חתיכת בשר שבלעה דם – אינה אוסרת בצלי או במליח על ידי מגע בלא רוטב.

⁸⁰ אם לא כיסה ולא ניער את הקדירה מיד [שו"ע לעיל סימן צב סעי' ב].

⁸¹ כמבואר ברמ"א לעיל סימן צב סעי' ב.

⁸² ראה שו"ע לעיל סימן קא סעי' ב.

⁸³ רמ"א לעיל סימן צב סעי' ב.

⁸⁴ ראה ש"ך לעיל שם ס"ק ג.

⁸⁵ רמ"א סימן קה סעי' ה.

איסור הבלוע בכלי

הגהות שערי דורא [הובא בדרכי משה] – דווקא איסור הבלוע באוכל אינו יוצא בלא רוטב. אולם, איסור הבלוע בכלי יוצא אף בלא רוטב [שדווקא במאכל שיש לו מה לפלוט מגופו, בליעת האיסור אינה הולכת בלא רוטב, משא"כ כלי שאין לו מה לפלוט מגופו רק טעם הבלוע בו⁸⁶].

ראיה לדבר: חולין [קיא,ב] – "דגים שעלו בקערה של בשר, מותר לאוכלם בכותח"⁸⁷ [היות וטעם הבשר הבלוע בדגים קלוש, שאינו אלא נ"ט בר נ"ט]. הרי, שסיבת ההיתר היא רק מחמת "נ"ט בר נ"ט", ולא מטעם שלא נפלט מהקערה טעם בשר לדגים ללא רוטב.

דרכי משה [הובא בש"ך ס"ק כג] – פשוט הוא שאע"פ שכלי פולט בלא רוטב, הכלי אינו אוסר רק בשיעור כדי קליפה.

ש"ך [שם] – איסור שמן שנבלע בכלי, "אפשר דאפילו ביבש לגמרי אוסר בשישים", ואע"פ שהמנהג להחמיר ולא לחלק בין שמן לכחוש, זהו דווקא כשההיתר נוגע בגוף האיסור ולא כשנוגע באיסור הבלוע.

להלכה:

רמ"א – הביא דין זה.

ש"ך [ס"ק כב] – כלי הבלוע מאיסור, אוסר ללא רוטב דווקא מאכל. אבל, אין כלי אוסר כלי ללא רוטב, כמבואר ברמ"א לעיל⁸⁸ [סימן צב סעי' ח].

מהרש"ל [הובא בש"ך ס"ק כב⁸⁹] – תחב כף הבלועה מבשר בן יומו לתוך תבשיל [אורז או דגים וכדומה] שנבלע בהם חלב⁹⁰ – המאכל והכף נאסרים.

סעיף ח**כוליא שצלאו בחלבו**

מקור הדין: חולין צז,א: "עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בכנישתא דמעון בגדי שצלאו בחלבו ואתו ושיילוה לרבי יוחנן ואמר קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו וכו', רב הונא בר יהודה אמר כוליא בחלבה הוה ושריא" וכו'.

גמרא [שם] – הקשתה מה טעם רבי יוחנן התיר גדי שצלאו בחלבו, הלוא החלב מפעפע בכל הגדי. רב הונא בר יהודה תירץ – המעשה היה בכוליא [כליה] שצלאה עם חלבה, והיות ויש קרום המפסיק בין הכוליא לחלב – החלב אינו נבלע בכוליא רק בשיעור כדי קליפה⁹¹.
בדין זה – נחלקו הראשונים:

- **רא"ש, טור** – כוליא שצלאה בחלבה, החלב אוסר רק שיעור כדי קליפה.
- **הגהות** – אפשר ואין הלכה כתירוצו זה של רב הונא בר יהודה, אלא כשאר תירוצים.

⁸⁶ שם. וביתר ביאור, כפי שהובא בט"ז ס"ק טז. **ולפי"ז**, כלי אינו נאסר ממאכל שבלוע בו איסור שאינו מפעפע, כגון כבד או בשר שנמלחו בכלי שאינו מנוקב [ט"ז שם].

⁸⁷ שו"ע סימן צה סעי' א.

⁸⁸ עיין שם ברמ"א שהעלה שאע"פ שמעיקר הדין שתי קדירות חמות שנגעו זו בזו – אין אוסרות זו את זו, "לכתחילה יש להיזהר".

⁸⁹ דברי מהרש"ל אלו, הובאו גם בט"ז לעיל סימן צד ס"ק יד.

⁹⁰ ראה פמ"ג לעיל [משבצות זהב סימן צד ס"ק יד] שכתב, שבהכרח מדובר שיש באורז והדוחן חלב ממש ולשון "בלוע" שיגרת לשון, שאל"כ אין הבלוע באוכל יוצא ללא רוטב, והכף היתה צריכה להיות מותרת, עיין שם.

⁹¹ תוס' שם [ד"ה "כוליא"] – טעם מה שנאסר כדי קליפה, היות ובלוע בקרום עצמו חלב.

הכרעת ההלכה – נחלקו הדעות:

- **בית יוסף** – "על דברי רבנו [הטור] והרא"ש יש לסמוך".
- **דרכי משה** – בכתבי מהרא"י העלה, שאין לסמוך על דברי הטור, ואלו נימוקיו:
 - א. סמ"ק כתב, שאין לסמוך על תירוץ זה שבגמרא.
 - ב. לדעת טור, היה עלינו לבחון האם הקרום נקרע קודם לכן.

להלכה:

- **שו"ע** – פסק כדעת הרא"ש והטור.
- **רמ"א** – הביא דעת מהרא"י כ"ויש אוסרים", וסיים: "וכן נוהגים ואין לשנות" [ודינו כשאר חלב הנצלה עם בשר].

כוליא שנתבשלה עם חלבה

רמ"א – נתבשלה הכוליא עם חלבה, הכוליא נעשית נבילה וצריך שישים כנגד כולה. **ש"ך** [ס"ק כה] – אפילו לא נמלחה או נצלתה הכוליא תחילה עם חלבה⁹², כל הכוליא נאסרת מחלבה בבישול [שאין בה שישים כנגד חלבה], מדין "דבוק"⁹³ [ואין אומרים שהקרום מפסיק לעניין שלא ייבלע בכוליא יותר משאר חתיכות].

רמ"א – וכן הדין בקרום שעל היותרת [הנקרא "חצר הכבד" או "טרפס הכבד"⁹⁴].

סעיף ט

מליח כרותח

מקורות הדין ומחלוקות הראשונים – התבארו לעיל סימן צא סעי' ה ואילך.

מליח דינו כרותח [שפולט טעמו ומבליע אותו באחרים].

שיעור הבליעה במליח כחוש – נחלקו הראשונים:

- **רמב"ם, רמב"ן** – מליח הרי הוא כרותח, שמבליע בכל מה שנוגע בו ואוסר הכל.
- **רא"ש, תוספות, רשב"א⁹⁵, ר"ן** – מליח אינו לגמרי כרותח⁹⁶, אלא מבליע רק עד כדי קליפה⁹⁷.
- **רא"ה** – מליח הרי הוא כרותח של צלי, שמבליע עד כדי נטילה מקום⁹⁸.

⁹² ראה פמ"ג [שפתי דעת ס"ק כה] שציין למנחת יעקב שתמה, שאם הכוליא לא נמלחה, הרי היא אסורה מחמת דם הבלוע בה ואי"צ לאוסרה מחמת החלב, ועיין שם מה שכתבו לתרץ.

⁹³ רמ"א לשיטתו לעיל סימן צב סעי' ד, הסובר שאומרים דין חני"ן ודין "דבוק" בשאר איסורים ולא רק בבשר בחלב. ⁹⁴ דופן המסך המבדיל בין איברי הנשימה ובין הדקין, שלא ניטל ממנו הקרום שיש בו חלב [מעדני השולחן ס"ק קמה].

⁹⁵ טור הבין בדעת הרשב"א, שמליח אוסר רק עד כדי קליפה. אולם, בית יוסף חולק עליו.

⁹⁶ אע"פ שבגמרא אמרו שמליח הרי הוא כרותח של צלי [ובצלי צריך נטילת מקום], צריך לפרש, שלדעתם עיקר כוונת חז"ל היתה להורות שמליח אינו כמבושל אלא כרותח של צלי ופחות ממנה, שאין רתיחתה חזקה כרתיחת הצלי ומשום שאין שם אחר לכן אמרו כרותח דצלי. אבל, באמת הוא פחות ממנה [ערוה"ש לעיל סימן צא סעי' מו].

⁹⁷ שיעור "כדי קליפה" – כדי שיוכל להינטל כאחד [ש"ך לעיל סימן צו ס"ק כא].

⁹⁸ שיעור "נטילת מקום" – רוחב אצבע [שו"ע סימן קה סעי' ד], שהוא 2 ס"מ.

שיעור הבליעה במליח שמן – נחלקו הראשונים :

- **רוב הראשונים** – מליח שמן אוסר את כל ההיתר, עד שיהא בהיתר שישים כנגד האיסור.
- **ראב"ה, רמב"ן** – גם מליח שמן אין בכוחו לאסור יותר מכדי קליפה.

להלכה :

- **שו"ע** – מליח [שאינו נאכל מחמת מלחו⁹⁹] – דינו כרותח :

היה בשר ההיתר כחוש – יש להבחין :

איסור כחוש מליח – האיסור מפליט ומבליע בהיתר

רק שיעור כדי קליפה.

שומן גיד הנשה, קנוקנות שבו והקרומות מלוחים

[שהם כחושים ויש בהם קצת שומן] – מפליטים

ומבליעים בהיתר שיעור כדי נטילה.

חלב ממש [שהוא שמן] – מפליט ומבליע בכל ההיתר

ואוסר את ההיתר, עד שיהא בהיתר שישים כנגד החלב

[ואף כשיש שישים בהיתר כנגד החלב – צריך להסיר

מההיתר שיעור כדי נטילה במקום המגע עם החלב].

היה בשר ההיתר שמן – "אפילו בשומן הגיד וקנוקנות שבו [ואפילו האיסור כחוש

לגמרי¹⁰⁰] – צריך שישים לבטלו וליטול ממקום שנגע כדי נטילת מקום ולפחות

קליפה¹⁰¹". וראה 'דרך קצרה' להלן "איסור כחוש והיתר שמן".

ש"ך [ס"ק כח] – דין זה הוא דווקא כששניהם

[האיסור וההיתר] מלוחים¹⁰². אבל, אם רק האיסור

מלוח – אין כח בשומן ההיתר לפטם את האיסור.

- **רמ"א** – הביא דעת ראב"ה ורמב"ן כ"ש אומרים "שכל מליח ואפילו מליח שהוא שמן אינו אוסר רק כדי קליפה].

ומסיים רמ"א – "ולפי שאין אנו בקיאים בין בשר שמן לכחוש – נוהגין לשער בכל מליחה

בשישים, כמו בבישול". אולם – יש להבחין :

איסור ששייך שיהא בו שמנונית [כגון חלב או ציר] – היות

ואין אנו בקיאים להבחין בין כחוש לשמן – לעולם צריך

שיהיה שישים בהיתר כנגד האיסור.

⁹⁹ בגדר "אינו נאכל מחמת מלחו" – נחלקו הראשונים [הובאו לעיל 'דרך קצרה' סימן צא סעי' ה]. ולהלכה – נחלקו הדעות [שם]:

- **שו"ע** – רק אחר ששהה המלח שיעור שהייה לקדירה [כדי הילוך מיל] דינו כרותח ונשאר ברתחתו עד שידיחנו [כדעת ר"י ברצלוני שם].
- **רמ"א** – יש אומרים שמליח דינו כרותח מיד, ואחר ששהה שיעור מליחה אין דינו כרותח. ויש לסמוך על המקילים במקום הפסד מרובה והוא לצורך סעודת מצווה.
- **ש"ך** – מליח דינו כרותח מיד [ואין להקל אפילו בהפסד מרובה ולצורך מצווה], ולאחר ששהה שיעור מליחה יש להבחין:

מלח שהכשירו בו בשר – פקע כח המלח [היות והמלח פעל להפליט את הדם] ואין דינו כרותח.

מלח בשאר איסורים – לא פקע כח המלח ודינו כרותח, עד שידיחנו.

¹⁰⁰ ש"ך [ס"ק כח]. עיין שם שתמה, מה טעם שו"ע כתב "אפילו שומן הגיד" וכו', היה לו להזכיר חידוש גדול יותר, שאפילו האיסור כחוש לגמרי, כמבואר בבית יוסף.

¹⁰¹ ראה ביאור הגר"א [ס"ק נו] ששו"ע מסתפק האם מליחה אוסרת כדי קליפה או כדי נטילה. ואע"פ ששו"ע סתם בתחילת ההלכה שמליחה אוסרת כדי קליפה – זהו דווקא כששניהם כחושים, עיין שם.

¹⁰² עיין בנקודה"כ בהגהת בנו של הש"ך, שתמה, ממה שכתב הש"ך לעיל [סימן ע סעי' ד ס"ק כא] שאפילו באיסור מלוח והיתר תפל, אם ההיתר שמן – אסור, שלא כדבריו כאן, וצ"ע. וכן תמה בפמ"ג [שפתי דעת ס"ק כח].

איסור שאין בו שמנונית כלל [כגון חמץ בפסח] – מליחה אוסרת רק בשיעור כדי קליפה.

ש"ך [ס"ק לח] – המנהג שלא לחלק בכך, אלא יש להבחין:

איסור מהתורה שאין בו שמנונית כלל –

צריך שיהא בהיתר שישים כנגד האיסור.

איסור מדרבנן שאין בו שמנונית כלל –

בזה, אין להחמיר ודי בשיעור קליפה.

ש"ך [ס"ק לד] – דעת רמ"א להלכה, שהעיקר כדעה ראשונה¹⁰³ [והביא דעת החולקים, לסיום דבריו, שיש אופנים שניתן לסמוך עליהם כדלהלן¹⁰⁴], שמליח שמן אוסר עד שיהא בהיתר שישים כנגד האיסור, ובכחוש כדי קליפה. אולם המנהג להחמיר היות ואין אנו בקיאים.

רמ"א – אע"פ שהמנהג להחמיר שלא לחלק בין כחוש לשמן, בהפסד מרובה – יש להבחין:

איסור מלוח כחוש – יש להקל ולהתיר בקליפה [לפי שאינו אלא מנהג שלא לחלק

בין כחוש לשמן, אין להחמיר במקום הפסד מרובה].

איסור מלוח שמן – אין להקל בקליפה [שהרי מעיקר הדין באיסור שמן מלוח צריך שישים].

איסור כחוש והיתר שמן

איסור כחוש והיתר שמן¹⁰⁵ – נחלקו הדעות:

- **שו"ע** – גם במליחה נאמר הדין שהיתר שמן מפטם את האיסור וחוזר האיסור ואוסר את כל ההיתר.
- **מהרש"ל** [הובא בט"ז ס"ק כו; ש"ך ס"ק כח] – אפילו אם נאמר שההיתר השמן מפטם את האיסור הכחוש, זהו דווקא בצלי "שחום האש מפטם מהאי להאי, וגם שניהם חמים שהרי נצלו זה עם זה", אבל במליחה "לא מצאנו סברא זו". וגם בצלי "חידוש הוא ושום מחבר לא חילק".

חלב שנמלח עם חתיכות של היתר

חלב [שהוא איסור שמן] שנמלח יחד עם חתיכות של היתר – נחלקו הראשונים:

- **מהר"ם** [הובא במרדכי] – רק חתיכה שיש בה שישים כנגד החלב מותרת, אך אין מצרפים את כל חתיכות ההיתר לבטל את החלב, כדרך שבבישול אנו מצרפים את כל חתיכות ההיתר לבטל את האיסור¹⁰⁶.
- טעם הדבר – אנו חוששים שהחלב נגע בחתיכות ההיתר, ומה שנבלע מהאיסור בחתיכות ההיתר אינו יוצא ללא רוטב, אע"פ שהאיסור שמן. משא"כ בבישול, שכל הנבלע בחתיכות יוצא ומתבטל בשישים של כל ההיתר.
- **רבנו נתנאל** [הובא במרדכי] – אם החלב נגע בכל חתיכות ההיתר, די שיהא שישים בכל חתיכות ההיתר כנגד החלב.

¹⁰³ ראה פמ"ג [משבצות זהב ס"ק כד; שפתי דעת ס"ק לד] שדקדק בדעת הט"ז שחולק על הש"ך, עיין שם.

¹⁰⁴ ראה ידרך קצרה' להלן ד"ה "חלב שנמלח עם חתיכות של היתר".

¹⁰⁵ מקור הדין בדברי הטור, ראה ידרך קצרה' לעיל סעי' ה ד"ה "איסור כחוש והיתר שמן".

¹⁰⁶ עיין ש"ך [ס"ק ל] מה שכתב להעיר על סברת מהר"ם, ולא סוכמו דבריו כאן.

להלכה:

- **שו"ע** – פסק כדעת מהר"ם [ש"אין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב"].
ט"ז [ס"ק כב] – תמה, שו"ע סותר דברי עצמו, שלעיל [סעיף ז] פסק כדעת רשב"א, שחתיכה של היתר שבלעה איסור שטבעו לפעפע [כגון שומן] – אוסר אף בלא רוטב, וכאן פסק כדעת מהר"ם, שאפילו חלב שהוא שמן אינו מפעפע בלא רוטב?¹⁰⁷
נקוה"כ [ס"ק ז] – יש ליישב, שו"ע לעיל [סעיף ז] פסק לחומרא כדעת הרשב"א ששומן מפעפע גם בלא רוטב. אולם, כאן שו"ע פסק שאין להקל ולצרף את כל החתיכות, מחשש שאפילו שומן אינו מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב [כדעת מהר"ם].
- **רמ"א** – פסק להקל כדעת רבנו נתנאל, אך הצריך לקלוף את מקום המגע.
טעם הדבר – היות ולא רצו לחלק בין איסור כחוש לאיסור שאינו כחוש, ואילו היינו מחמירים באיסור שמן, היה עלינו להחמיר גם בכחוש וכולי האי לא רצו להחמיר. לפיכך, הקלו גם בשמן כדעת רבנו נתנאל¹⁰⁸.

ספק אם חתיכות ההיתר נגעו באיסור

בית יוסף – יש להבחין:

- לא ידוע שהאיסור נגע בכל החתיכות** – כל החתיכות אסורות.
ידוע שהאיסור נגע רק בחתיכה אחת, אך אין ידוע באיזו חתיכה – כל החתיכות מותרות [שהרי אותה חתיכה בטילה ברוב חתיכות של היתר, ואפילו היו חתיכות הראויות להתכבד¹⁰⁹].
- ש"ך** [ס"ק לא] – בהכרח מדובר כאן, שבשלוש חתיכות ההיתר יש שישים כנגד האיסור, שאל"כ, אין האיסור בטל ברוב, מחשש שמא יבשלם יחד ויתן האיסור טעם בהיתר¹¹⁰.

להלכה:

שו"ע – הביא דינים אלו.

¹⁰⁷ ואין ליישב שמדובר כאן בחלב כחוש, משני טעמים:

א. מרדכי בשם מהר"ם [שהוא מקור דינו של השו"ע] מדבר על החלב שעל הכרס, שהוא עיקר החלב והוא שמן.
 ב. אילו היה מדובר בחלב כחוש, לא היה צריך שיהא שישים בכל חתיכה כנגד החלב.
 כמו"כ, אין ליישב ולחלק בין צלי [האמור בסעיף ז] לבין מליח [האמור כאן], שהרי הגמרא [חולין ז,ב] השוותה את דינם וקבעה ש"מליח כרותח דצלי".
¹⁰⁸ ואף לדעת מהר"ם אין זה ברור שהאיסור השמן אינו מתפשט באופן שווה בכל חתיכות ההיתר, ועוד, ששמוכו על דעת ראבי"ה והרמב"ן, שגם באיסור שמן – אין מליח אוסר יותר מכדי קליפה.
¹⁰⁹ לפי שהחלב בלוע בהן, ובאיסור בלוע אין דין חתיכה הראויה להתכבד, כמבואר בשו"ע לעיל סימן קא סעי' ב [ט"ז ס"ק כג; ש"ך ס"ק לב].
¹¹⁰ כמבואר בשו"ע להלן סימן קט סעי' א [ש"ך שם].

סעיף י

דג טהור מלוח שנגע בדג טמא תפל

מקור הדין: חולין קיג,א.

גמרא [שם] – דג טהור מלוח עם דג טמא תפל, הדג הטהור אינו נאסר.

בביאור הגמרא – נחלקו הראשונים:

- **רשב"א** – אע"פ שהדג הטהור נוגע בדג הטמא – הדג הטהור אינו נאסר ודי להדיח את מקום המגע [שבכוחו של מליח לפלוט ולהבליע טעמו, אך אין בכוחו להפליט טעם מחתיכה הנוגעת בו].
- **ר"ן** – מדובר בגמרא שהדג הטהור אינו נוגע בדג הטמא [אלא שהציר והפליטה של הטהור המליח הולך לטמא]. אבל, אם נגע הדג הטהור בדג הטמא – מקום המגע של הדג הטמא התפל בדג הטהור המלוח נעשה רותח, ודינו כדין איסור מליח.

להלכה:

- **שו"ע** – פסק כדעת הרשב"א [איסור תפל והיתר מליח – ההיתר צריך רק הדחה].
 - **רמ"א** – הביא דעת הר"ן כ"ויש אוסרים" וכתב רמ"א, ש"יש להקל במקום הפסד".
- ש"ך** [לעיל סימן ע ס"ק כ] – רמ"א הקל דווקא בהפסד מרובה¹¹¹.

סעיף יא

תתאה גבר

דין "תתאה גבר" במליחה – נחלקו הראשונים:

- **רשב"א** [הובא בטור] – גם במליחה יש דין "תתאה גבר"¹¹².
- **תוספות, רא"ש, ספר התרומה ועוד** – במליח אין דין "תתאה גבר", אלא בין אם המליח נמצא למטה ובין אם הוא נמצא למעלה – המליח אוסר כדי קליפה¹¹³.

להלכה:

- **שו"ע** [כאן; לעיל סימן ע סעי' ד] – פסק כדעת הרשב"א.
 - **שו"ע** [לעיל סימן צא סעי' ה] – פסק כדעת התוס' והרא"ש.
- ש"ך** [לעיל סימן צא ס"ק יב] – עמד על סתירת דברי השו"ע, וכתב שיש להבחין:
- מליח שהוא שמן שאוסר הכל** – יש חילוק בין עילאה לתתאה.

¹¹¹ **חידושי רעק"א** [לעיל סימן ע אות ה] – בכה"ג חלק על הש"ך ודקדק מלשון רמ"א כאן, שאפילו ב"הפסד קצת" יש להקל.

¹¹² **רשב"א** – כשהמליח האסור למטה, אוסר בכולו. כשהמליח האסור למעלה, אוסר רק כדי קליפה.

בדעת הרשב"א – נחלקו הדעות:

- **טור** [להלן סימן קה] – מכאן מוכח, שדעת הרשב"א, שמליח אוסר בכולו, שלא כדעת רא"ש ותוס', עיין שם.
 - **בית יוסף** [שם] – דחה דברי הטור, היות ומפורש ברשב"א שם, שמדבר על איסור מלוח שהוא שמן, ולכך אוסר בכולו. אבל בכחוש, מודה הרשב"א לתוס' והרא"ש, שמליח אינו אוסר יותר מכדי קליפה.
- וראה** דרישה שם, ואכמ"ל.

¹¹³ אע"פ שלענין רותח, אנו אומרים שאם התחתון צונן, הוא גובר ומצנן את העליון, לענין מליח – "אין כח באותו שהוא תפל לבטל כח המליחה", "כי כך הוא דרך המליחה, דאינה יכולה להתבטל כי אם ע"י הדחה" [סמ"ק; הובא בבית יוסף להלן סימן קה ד"ה "ווגם מה שחילק"].

מליח שאינו שמן שאוסר רק כדי קליפה – אין חילוק בין עילאה לתתאה¹¹⁴ [שגם אם העליון מליח, אע"פ שתתאה גבר העליון אוסר כדי קליפה].

- **רמ"א** – הביא דעת התוס' והרא"ש כ"ויש חולקים" [שבמליח אין חילוק בין תחתון לעליון] וסיים – "והכי נהוג".

סעיף יב

מליחה בכלים

"דפוס גבינות" [כלים שעושים בהם גבינות] של גויים – נחלקו הראשונים :

- **תוס'** [שם] – אי"צ להגעיל "דפוס גבינה של גויים, ומותר לישראל [אפילו לכתחילה¹¹⁵] לעשות בהם גבינות ולמולחן בתוכם.
טעם הדבר – כלים נחשבים ל"תפלי" [ש"לא שייך מליחה אלא באוכלים ולא בכלי¹¹⁶], וראה הערה¹¹⁷, וטמא תפל אינו אוסר טהור מליח, כמבואר בגמרא שם¹¹⁸.
- **מרדכי, רא"ש, טור** – יש להבחין :
לכתחילה – אין להשתמש בדפוסים של גויים, "משום הרחק מן הכיעור".
בדיעבד – הגבינות לא נאסרו, שאין מליחה בכלים.
- **ראבי"ה** [הובא בבית יוסף] – גבינות שנעשו בדפוס גבינות של גויים בני יומן, נאסרו אפילו בדיעבד [שיש מליחה לכלים לפלוט טעם הבלוע בהם].
הגהות שיערי דורא [הובא בדרכי משה] – דווקא בדפוס גויים אסר ראבי"ה, ש"מלוח בו הרבה פעמים", אבל בשאר דברים מודה ראבי"ה, שאין מליחה בכלים.

להלכה :

שו"ע – "גבינות שנעשו¹¹⁹ בדפוס גויים, אע"פ שנמלחו בתוכן – מותרים".
רמ"א – דוקא בדיעבד, אבל לכתחילה אין להשתמש בדפוסים של גויים.

כלי הבלוע איסור

שו"ת הרשב"א – מותר למלוח בשר בכלי שהגויים הכניסו בו יין לקיום [אע"פ שבלוע בו יין נסך¹²⁰].
כמה טעמים בדבר :

¹¹⁴ וצ"ע שמהבית יוסף [כאן ד"ה "וואינו תלוי"] לא משמע כן, וצ"ע [ש"ך שם].

¹¹⁵ כן דקדק בבית יוסף בדעת התוספות.

¹¹⁶ לשון הטור. ובביאור הסברא שאין מליחה בכלים, ראה פמ"ג [שפתי דעת ס"ק מב], שהיות והמלח אינו נכנס לתוך הכלי – הכלי אינו נעשה רותח, שלא כבשר ושאר אוכלים שהמלח נכנס לתוכו, עיין שם.

¹¹⁷ דווקא להפליט מהכלי אין כח במלח, אבל יש כח במלח להבליע בכלי, כגון אם מלחו בכלי דבר איסור – נאסר הכלי לבשל בה היתר, כמבואר בשו"ע סימן סט סעי' טז.

¹¹⁸ ראה יד"ך קצרה' לעיל סימן קה סעי' י.

¹¹⁹ מלשון שו"ע "שנעשו", משמע שדווקא בדיעבד יש להתיר. אבל, לכתחילה – אין להשתמש בדפוסים של גויים, וכמו שכתב בבית יוסף, אחר שציין דעת ראבי"ה האוסר אפילו בדיעבד, וז"ל : "על דברי התוספות והרא"ש והחיבורים שכתבו דבריהם סומכין להתיר בדיעבד", עכ"ל.

¹²⁰ היינו, שדרך להשהות בהם יין ג' ימים [חכמת אדם, כלל פא סעי' ד]. וראה שו"ע להלן סימן קלה סעי' ז.

- א. אין כח במלח להפליט איסור מהכלי [אין מליחה בכלים].
 ב. אי אפשר שהכלי יפליט ע"י המליחה כל-כך הרבה טעם, עד שיהא בבשר טעם של היין.
 ג. אגב שהבשר טרוד לפלוט את הדם הבלוע בו, אינו בולע כלום.
 ד. הבשר אינו בולע אלא שומן או ציר ["דבר המסתבך"] ולא דם ויין המחליקים¹²¹ - ["דשריק"].

להלכה :

רמ"א – הביא דין זה.

ט"ז [ס"ק כח] – מדברי הרשב"א משמע, שהתיר דווקא בכלי הבלוע מאיסור דרבנן [כיון נסך בזה"ז¹²²] ולא בכלי הבלוע מאיסור תורה. אולם, מהרש"ל כתב שאפילו בכלי הבלוע באיסור תורה יש להקל שאין מליחה בכלים¹²³.

כלי שאינו מנוקב

בדין "אין מליחה בכלים" – נחלקו הדעות [הובא בדרכי משה]:

- **איסור והיתר הארוך** – יש להבחין :
כלי מנוקב – אין מליחה בכלים.
כלי שאינו מנוקב – יש מליחה בכלים.
 - **דרכי משה** – אין חילוק בין כלי מנוקב לכלי שאינו מנוקב, ובשניהם אין כח במלח להפליט את האיסור הבלוע בהם.
 שתי הוכחות לדבר :
- א. מדברי הרשב"א [שהרי הרשב"א התיר להניח בשר בכלי שהגויים הניחו בו יין לקיום. הרי, שהכלי אינו מנוקב ואעפ"כ העלה שאין בכלי זה מליחה].
- ב. הפוסקים כתבו¹²⁴, שמותר ליתן מלח שהונח בכלי של בשר על חלב, "וסתם קערות אינם מנוקבים".

להלכה :

רמ"א – אין מליחה בכלים ואין חילוק בין כלי מנוקב לכלי שאינו מנוקב.

סעיף יג

מלח שהונח בכלי של בשר

תוס'¹²⁵, **רא"ש**, **מרדכי** – מעשים בכל יום, שנותנים מלח שהונח בקערה של בשר לתוך חלב, והמחמיר תע"ב.

בית יוסף – במלח שהונח בקערה של בשר, גם המרדכי והרא"ש מודים שמותר לכתחילה ליתנו בחלב, שהרי הראשונים כתבו שרגילות לעשות כן.

¹²¹ כך היא הגרסא בבית יוסף. אולם, במקור הדברים בשו"ת הרשב"א, טעם זה אינו מופיע כטעם בפני"ע, אלא כהמשך לטעם הקודם, ודו"ק.

¹²² כמבואר ברמ"א להלן סימן קכג סעי' א.

¹²³ וראה בכף החיים [אות קכט] שמנה עוד אחרונים שהעלו כן להלכה.

¹²⁴ דבריהם יובאו להלן סעיף יג, עיין שם.

¹²⁵ תוס' חולין קיג, א ד"ה "טהור".

להלכה :

שו"ע [כאן ; לעיל סימן צה סעי' ז] – "מלח או תבלין שהם בקערה של בשר, מותר ליתנם בחלב" שאין כח במלח להפליט מהכלי את טעם הבשר הבלוע בו¹²⁶.

רמ"א [כאן¹²⁷ ; לעיל סימן צה סעי' ז] – "והמחמיר לכתחילה תבוא עליו ברכה".

רדב"ז [הובא בפת"ש לעיל שם ס"ק ח] – דווקא בכלי חרס

ראוי להחמיר ולא בשאר כלים¹²⁸.

ט"ז [לעיל שם ס"ק יח] – תמה, שהיות ובתוס' כתבו ש"מעשים בכל יום שמלח הנתון בקערה שמשתמשים בה בשר לוקחים ממנה לתת לתוך חלב", בודאי הכוונה היא שכך נוהגים "אנשים חשובים לומדים" וא"כ א"א לומר שהם מוציאים עצמם מהברכה, אלא על כורחנו, שסיום דברי תוס' "והמחמיר תע"ב", אינו מתייחס לדין זה.

וכ"כ מהרש"ל [אולם סיים שם, וז"ל: "ומ"מ משבח אני מנהג אשכנז, שיש להם כלים עשויים למלח אחד לבשר ואחד לחלב, דלפעמים בתוך הסעודה שידי מלוכלכות מן הבשר לוקח שם מלח, ואח"כ יקח חלב וכן איפכא"].

ש"ך [נקוה"כ לעיל שם אות ג] – דחה דברי ט"ז :

א. אע"פ שמעשים בכל יום [כלשון תוס'] והוא היתר

גמור, מ"מ המחמיר תע"ב, מחשש שמא אינו נקי

[כמו שכתב באו"ה].

ב. יש לומר, שרמ"א חשש לדעת המרדכי, שכתב

להחמיר לכתחילה¹²⁹.

מלח שהונח בכלי שבלוע בו איסור

אורחות חיים בשם הרא"ה [הובא בבית יוסף] – מלח, תבלין או שאר דברים חריפים, שהונחו בכלים של גויים שהודחו יפה¹³⁰ – אינם נאסרים [היות והמלח והתבלין יבשים ו"אינו מוציא דבר קשה יבש ביבש"].

להלכה :

רמ"א – הביא דין זה, וסיים שהמחמיר לכתחילה תבוא עליו ברכה.

ש"ך [ס"ק מד] – מעיקר הדין, היות והמלח והתבלין יבשים, מותר אפילו לכתחילה להניחם

בכלי של איסור, וכן כתב בדרכי משה. אולם, בדיעבד, אפילו בלחים אין לאסור, שאין

מליחה בכלים¹³¹.

¹²⁶ ראה ש"ך לעיל [סימן צה ס"ק כה] שלפי טעם זה, מותר להשתמש אפילו מלח שנמצא בקערה של איסור. אך אין לפרש שטעם ההיתר משום נ"ט בר נ"ט, שהרי מלח נחשב לדבר חריף, ואין בו היתר של נ"ט בר נ"ט [כמבואר ברמ"א סימן צה סעי' ב ובשו"ע סימן צו סעי' ג].

¹²⁷ רמ"א כאן כתב כן אחר שהביא את הדין שה"ה אם המלח או התבלין היו מונחים בכלי הבלוע מאיסור. והיה מקום לפרש שרק בזה כתב רמ"א שהמחמיר תע"ב [וראה מטעמי השולחן ס"ק ל]. **אולם**, דברי רמ"א מפורשים שאפילו בדין מלח שהונח בקערה של בשר, כתב שהמחמיר תע"ב.

¹²⁸ ראה בדרכי"ת [ס"ק צז], שכתב שלדעת רמ"א אין חילוק בין כלי חרס לשאר כלים, עיין שם.

¹²⁹ אומנם, ראה בבית יוסף שכתב, שאע"פ שהמרדכי החמיר בכלי הבלוע מאיסור – במלח המונח בקערה של בשר מודה שמותר אפילו לכתחילה ליתנו בחלב, עיין שם.

¹³⁰ ש"ך [ס"ק מה] – מן הסתם אנו אומרים שהכלים הודחו יפה והם נקיים, וראה ש"ך לעיל סימן צה ס"ק א.

¹³¹ מדברי הש"ך עולה, שאפילו בכלי שבלע ע"י בישול – אין מליחה לכלים ואין כח במלח להפליט את האיסור הבלוע בכלי. **אולם**, בחידושי רעק"א הביא בשם תפארת למשה שדין זה צ"ע, שיתכן וכלי שבלע ע"י בישול [שבליעתו מרובה] בליעתו יוצאת ע"י מליחה. ודווקא בכלים שבליעתם היתה ע"י מליחה, כתבו הראשונים שאין בליעתן יוצאת ע"י מליחה, עיין שם.

סעיף יד

מלח הבלוע בדם

ספר התרומה [הובא בטור] – מלח הבלוע בדם [כגון: מלח שמלחו בו בשר ונבלע בו דם הבשר] שהונח בקערה, וכן בשר מלוח שלא הדיחוהו מדם שעליו ונתנו אותו בקערה – יש להבחין:

לא היה בתבשיל שבקערה שישים כנגד המלח – התבשיל נאסר.
היה בתבשיל שבקערה שישים כנגד המלח¹³² – התבשיל מותר, ואע"פ שטעמו של המלח נרגש וטעם אינו בטל בשישים¹³³, זהו דווקא במלח שאיסורו מחמת עצמו¹³⁴. אבל, כאן שהמלח אסור מחמת הדם הבלוע בו – "אין חמור יותר מאילו היה כולו דם או כולו איסור הבלוע בו".

להלכה:

שו"ע – הביא דין זה.

רמ"א – הביא את טעמו של דין.

¹³² ואין די בשישים כנגד הדם, היות ואין אנו יודעים כמה דם נבלע במלח [ש"ך ס"ק מו]. וראה פמ"ג [שפתי דעת ס"ק מו], שלכאורה דברי הש"ך הם דווקא לדעת השו"ע, הסובר שאין דין חני"נ בשאר איסורים [כמבואר בשו"ע לעיל סימן צב סעי' ד. אבל, לדעת רמ"א, שיש דין חני"נ בשאר איסורים – משערים בכל המלח היות וכולו הפך לאיסור.
¹³³ שכל דבר הניתן לטעם – אינו בטל בשישים, כמבואר בגמרא חולין [צז,ב], הובא להלכה ברמ"א לעיל [סימן צח סעי' ח].

¹³⁴ כגון מלח של עבודה זרה [ש"ך לעיל סימן צח ס"ק לב].